

Notat 2003-4

Historien om Songli

Miljøsamarbeid

Naturområder
og arealbruk

Dyr og planter

Friluftsliv

Historien om Songlieiendommen

Notat 2003-4

Utgiver:

Direktoratet for naturforvaltning
Dato: september 2003

Antall sider:

48

Emneord:

Songli, historien

Keywords:

Songli, the story

Bestilling:

Direktoratet for naturforvaltning
7485 Trondheim
Telefon: 73 58 05 00
Telefaks: 73 58 05 01
www.dirnat.no/publikasjoner

ISBN 82-7072-559-5

TE 1077

ISSN 0802-1546

Refereres som:

Direktoratet for naturforvaltning,
2003.
Notat 2003-4

Øvre del av forsidefoto viser tannlege Røhme sammen med en 17-spørs hjort. Foto tatt i 1926. Fotografen kan være Christian Thams. Hjorten er utstoppet og finnes i dag i Vitenskapsmuseet i Trondheim.

Nedre del av forsidefoto viser Emil Carlsen og Ingebrigt Andøl på Songlirånda med Våvatnet i bakgrunnen. Foto tatt tidlig på 1980-tallet av Gunnar I. Ustad.

Ekstrakt:

Songli gård ligger i Orkdal kommune ca. 20 km. vest for kommunesenteret Orkanger. Eiendommen strekker seg også inn i Snillfjord kommune. Gården ligger fritt og enslig til i naturskjønne omgivelser 300 m.o.h. Gården har eksistert i flere hundre år. I 1907 besto Songli av to ordinære fjellgårder som industrimannen og gründeren Christian Thams kjøpte. Sammen med flere eiendoms kjøp i området skapte han eiendommen Songli slik den fremstår i dag – bestående av 87 stk. eiendomsnummer som samlet dekker 78 000 da.

Flere kjente personligheter fra inn- og utland har gjestet Songlieiendommen i den perioden Thams var eier. Under siste krig ble Songli solgt to ganger og i 1952 kjøpte staten eiendommen. Hovedformålet med kjøpet av eiendommen – den eneste staten har anskaffet til dette formålet – var at den skulle tjene som en forsøksgård for viltforskning og viltpleie samt forskning og forsøk knyttet til ferskvannsfisk. I en lang periode var Songli hovedsete for den hjorteforskning som pågikk i Norge. Forskningsvirksomheten på Songli har fått betydelig mindre omfang de senere år. Forvaltningsmyndigheten legger derfor vekt på at eiendommen skal kunne benyttes i naturopplevelsessammenheng.

Abstract:

Songli farm is located in Orkdal municipality about 20 km west of the municipal administrative centre of Orkanger. The property also extends into Snillfjord municipality. The farm lies isolated in beautiful natural scenery at an elevation of 300 metres above sea level. The farm has been in existence for several hundred years. In 1907, Songli consisted of two ordinary mountain farms, which were purchased by the industrialist and entrepreneur, Christian Thams. Combining these farms with several other properties purchased in the area, he created the Songli property in the form that it exists today – consisting of 87 property numbers comprising a total of 78,000 decares.

Several well-known personalities from Norway and abroad were guests at the Songli property during the period when Thams was the owner. During the last war, Songli was sold twice, and in 1952, the Norwegian state purchased the property. The main objective in purchasing this property – the only one that the state has ever acquired for this purpose – was that it should serve as a research station for wildlife research and wildlife care, together with research and experiments relating to fresh water fish. For a long time, Songli was the main centre for the research on the hart that was conducted in Norway. The scope of the research activities at Songli has been scaled down considerably in recent years. Thus, the administrative authorities wish to emphasise that the property may be utilised for outdoor recreation.

Historien om Songli - Innholdsfortegnelse

I	Songli i dag	2
	Songli Forsøksgård	2
	Om navnet Songli eller Sognli	3
	Staten som eier av Songli	3
	Bygningene på gården	3
	Bygningene i utmarka	6
II	Songli i gammel tid	9
	Folk og bosettinger på Songli	9
	Treskjærerkunsten på Songli	16
	Elva og veien	17
	Tynsetodden ved Våvatnet	17
III	Christian Thams og Sognli Jaktklub A/S	18
	Christian Thams	18
	Sognli Jaktklub A/S	21
IV	Staten overtar Songli	29
	Intensjonene med overtagelsen	29
	Kritikk fra "naturparkens venner"	29
	Forskning på Songli	29
V	Natur- og kulturlandskap	31
	Naturen på Songli	31
	Vern av Grytdalen	31
	Skogstruktur og botanikk	32
	Klima og geologi	33
	Seterdrift og markaslått	33
	Jakt, fiske og ferdsel	34
	Bever i songlivassdragene	34
	Sagn og historier	35
VI	Vedlegg	38
	Litteratulliste og kildehenvisninger	39
	Kart over Songlieiendommen	41
	Situasjonskart over gårdsbebyggelsen	43

Forord

Staten ervervet Songlieiendommen i 1952 og formålet med kjøpet var at Songli skulle tjene som forsøksgård for viltforskning og viltpleie, samt forskning og forsøk knyttet til ferskvannsfisk. Songli er den eneste eiendommen i landet som staten har anskaffet til dette formålet og var i en lang periode hovedsete for den hjorteforskning som pågikk i Norge. Songli eies av Miljøverndepartementet. Forvaltningsansvaret for eiendommen ligger hos Direktoratet for naturforvaltning (DN). Grytdalen naturreservat utgjør en stor del av Songlieiendommen, og er med sine 23 000 da av de største naturreservat i Norge. DN har delegert forvaltningsmyndigheten for Grytdalen naturreservat til Fylkesmannen i Sør-Trøndelag. Bygningsmassen på Songli består av 30 enheter med stort og smått. Det finnes blant annet seks hytter på eiendommen. Statsbygg har forvaltningsansvaret for bygningsmassen. DN leier samtlige bygninger på gården av Statsbygg.

Behovene endrer seg over tid og forskningsvirksomheten på Songli har fått betydelig mindre omfang de senere år. Forvaltningsmyndigheten legger derfor vekt på at eiendommen skal kunne benyttes i naturopplevelsessammenheng. Den pågående opprustning av utmarksbebyggelsen er et ledd i dette.

Historien om Songlieiendommen er både omfattende og spennende. Dette DN-notatet henvender seg først og fremst til de som allerede har en eller annen tilknytning til Songli. Folk har levd og virket her i flere århundre og mange mennesker er knyttet til går-

den gjennom sine aner. Vi har derfor valgt å ta med mye av det historiske materiale som handler om "Songli i gammel tid" - før industrimannen og gründeren Christian Thams samlet Songlieiendommen slik den fremstår i dag. De som for første gang møter Songli gjennom dette notatet - vil nok synes at "Thamsperioden" er den som er mest interessant.

Grunnlaget for dette DN-notatet om Songli er hentet fra ulike kilder. Det kan inneholde feil og mangler. Det utgir seg derfor ikke for å være noen "autorisert versjon" av eiendommen Songlis historie. Vi har heller ikke gjort noe forsøk på å skrive om det historiske materialet til en gjennomgående konsistent språklig form. Fokus har vært på å få frem "historien om Songli" på en slik måte at de fleste finner noe av interesse i dette notatet.

Vi takker Ingrid Bjørklund for det arbeide hun har gjort med å finne frem aktuelt kildemateriale. Den samme takk går til Johan Andøl - driftsleder på Songli forsøksgård - som har tilført notatet mye. Og endelig en takk til Orkdal historielag for at vi har fått anledning til å benytte gamle fotos fra Songli.

Trondheim, 11. september 2003

Gisle Skogmo
Direktør Administrasjonsstaben

Songli i dag

Songli forsøksgård ligger i Orkdal kommune, men eiendommen strekker seg også inn i Snillfjord kommune. Gården ligger 300 m.o.h, 20 km fra kommunesenteret på Orkanger og 63 km fra Trondheim. Totalt har eiendomskomplekset et areal på 78 000 da og er sammensatt av 87 stk. eiendomsnummer som berører ca 30 gårdsnummer (G.nr.). Av dette inngår 12 hovedbruksnummer (B.nr 1) i komplekset. Eiendommene ble i sin tid samlet av forretnings- og industrimannen Christian Thams. Han kom først til dette området i forbindelse med vassdragsrettigheter

til kraftproduksjon for drift av Norges første elektrisk drevne jernbane – Thamshavnbanen. Han fattet interesse og så muligheten til å samle mange utmarksteiger til en stor eiendom som kunne bygges ut med Songli som hovedsete. Dette var starten på en meget betydningsfull epoke som har vært grunnleggende for videre utvikling frem til dagens Songli. I dag er eiendommen samlet i 8 eiendomsnummer.

Hovedkomplekset består av 3 nummer hvorav 2 nummer ligger i Snillfjord d.v.s i nord og i sør. De øvrige 5 gjelder frittliggende teiger som ikke har tilhørighet til hovedkompleksets arrondering.

Songli forsøksgård. Flyfoto tatt ca. 1980.

Om navnet Songli eller Sognli

På folkemunne er navnet Songlia brukt om selve gårdsbruket, mens resten av eiendommen har bevart mange av de gamle navnene, f.eks. Bjørndalen, Hjortdalen og Grønndalen. Her har det vært seterdrifter og gårdsdrifter. Det har vært flere sagbruk og kverner med tilhørende demninger. Folk har levd og virket her i flere århundre, og i terrenget finnes ennå spor etter svunnen tid. Mange mennesker er knyttet til gården gjennom sine aner. Hva som er riktig navn på gården har vært - og er fortsatt - gjenstand for diskusjon. Vi har i dag slekter/etterkommere som bruker hver sin skrivemåte av navnet. Songlinavnet kan ha sitt opphav i elvenavnet "Songa". Songa er et vanlig elvenavn og betyr "den syngende". Skrivemåten underbygges av den gamle skrivemåten: "Sanglid 1631, Sangli 1664 og Sanglie 1723".

Ser vi på dagens navnebruk, så er "den syngende" versjonen brukt i flere andre navn i området. Elva Songa renner fra Songsjøen ned Songdalen gjennom Songøyen og ut i Gangåsvatnet ved Songosen. Veien som fører innover til gården, går over Songmoen, og gården ligger i den sørvendte lia ved Songsjøen. Dagens eier bruker "den syngende" versjonen.

Navnet blir også skrevet Sognli, avledet av ordet "sogn" (sokn/herred) – lia som sogner mot. Sogneversjonen mener en kan ha sitt opphav i "der tre sogn møtes" som var Orkdal, Strinda (Børsa/Geitastrand) og Hemne (Snillfjord), eller at gården var den ytterste gården i Sognet. Thams brukte denne stavemåten da "Sognli jagtklub A/S" ble opprettet. Sognli er også brukt på kart som ble opptegnet i årene 1912-18. I dag brukes skrivemåten i etternavn som stammer herfra (1),(5).

Staten som eier av Songli

Under 2. Verdenskrig skiftet aksjene i denne eiendommen eiere flere ganger, og etter krigen ble disposisjonsretten for eiendommen overtatt av direktoratet for fiendtlig eiendom. Staten ervervet eiendommen i henhold til stortingsbeslutning av 16. Februar 1952, hvor formålet med kjøpet var at Songli skulle tjene som forsøksgård for viltforskning og viltpleie, samt forskning og forsøk knyttet til ferskvannsfisk. Songli forsøksgård eies i dag av Miljøverndepartementet. Forvaltningsansvaret for eiendommen ligger hos Direktoratet for naturforvaltning (DN). Grytdalen naturreservat utgjør en stor del av Songli-eiendommen, som med sine 23 000 da er av de største naturreservat i Norge. DN har delegert forvaltningsmyndigheten for Grytdalen naturreservat (som vanlig er) til

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag. Bygningsmassen består av totalt over 30 enheter med stort og smått. Det finnes blant annet seks hytter på eiendommen. Statsbygg har forvaltningsansvaret for bygningsmassen med tilhørende utearealer og anlegg. DN leier samtlige bygninger på gården av Statsbygg. Brutto leieareal utgjør 2 589 kvm.(3).

En stilling som driftsleder er direkte knyttet til Songli Forsøksgård. Driftslederens arbeidsoppgaver er fordelt mellom det forvaltningsmessige rundt eiendomsmatrikkelen, og bygningsmassen. I tillegg er det opprettet et tilsynsutvalg for Songli som ser til at eiendom, bygg og anlegg forvaltes etter stortingets intensjoner og målsettingen for driften. I utvalget sitter representanter fra Orkdal og Snillfjord kommuner, Viltnevdene og Fylkesmannen i Sør-Trøndelag. Dyrket jord som tilhører Songli er bortleid og benyttes til gressproduksjon og beite. Utenom verneområdet kan skogen drives og skjottes på vanlig måte. Det produktive skogbruksarealet er på 7 - 8.000 da. I 1980-årene ble det plantet ut vel 20.000 skogplanter hvert år. I utgangspunktet er alt dyreliv på Songli fredet, men felling og fangst kan foregå i forbindelse med forskning, og ved at Songli inngår i grunneierlag og deltar i samarbeidsopplegg med lokale lag og organisasjoner, for å oppnå god og fornuftig forvaltning og arealarorderinger med henblikk på hjorteviltet, fiske og felles anlegg. Forskningsvirksomheten på Songli har fått betydelig mindre omfang de senere år. Forvaltningsmyndigheten legger derfor vekt på at Songli skal inngå som en naturlig del av lokalsamfunnet - både når det gjelder drift og i andre sammenhenger, såfremt dette ikke er til hinder for formålet med Songli.

Bygningene på gården

Pærstuggu (hovedbygget) er en toetasjes trønderlån oppført omkring 1800. Den har et grunnareal på 225 kvm. I 1919 ble den påbygd en toetasjes "bak-

Interiør fra en av stueene i hovedbygget

fløy", og bygget er formet som en T i grunnflate. Bygget ble også påbygd en glassveranda i inngangspartiet, som ble utvidet i krigsårene. Hovedbygget brukes primært til kurs, møter og fagseminarer. Bygningen inneholder bl.a. auditorium, moderne kjøkken og spisesal, samt to stuer. Det er kjeller med lav høyde under Trønderlåna. Hovedbygningen ble renoverert i 1990. I hovedbygget står to Orkdalsskap som er skjært av Peder Hukkelås Sognli. I tillegg finnes to andre, mindre hjørneskap, det ene fra 1700-tallet. I den ene stua står en sofa som har tilhørt eventyr-samleren Asbjørnsen.

Nilsstuggu ble bygd omkring 1830 da gården ble delt (av Jon Jonsen nr 2). Dette er også et tømmerhus, uisolert og bordkledd, med et grunnareal på 75 kvm. Bygningen inneholder en leilighet med kjøkken, stue og soverom, den har liten kjeller/kryprom under østre ende. I 1. etasje er det laboratorium og kontor.

Nilsstuggu.

Haugstuggu er en toetasjes trønderlån fra ca 1910-1915, med grunnareal 79 kvm. Haugstuggu var ferdig oppusset innvendig i 1. og 2. etasje i 1983. Den inneholder leilighet med kjøkken, stue og soverom. Bygningen har en liten matkjeller under østre ende.

Haugstuggu

Grytdalsstuggu er en toetasjes trønderlån med et grunnareal på 62 kvm. Bygget er flyttet fra Grytdalsøyen og gjenreist på Songli ca. 1915. Grytdalsstuggu inneholder soverom i 2. etasje, og kjøkken, stue og laboratorium i 1. etasje. Under bygget finnes kryperom.

Songsjøstuggu og Våvasstuggu. I 1970 ble det satt opp to bolighus med garasje i sokkelen. Husene har hver et grunnareal på 85 kvm. Songsjøstuggu fungerer som bolig for fastboende på forsøksgården. I Våvasstuggu har Statsbygg kontor for driftsleder.

Fjøs/låve Bygget har et grunnareal på 190 kvm. Selve fjøskassen – som er tømret, er meget gammel, mens overbygget (låven) – med kjørbru, ble utskiftet og forhøyet under krigen. På vestsiden av taket ble det da forberedt et fremtidig påbygg av fjøset vestover, med takvinkel og gradrenner, men dette ble revet ved legging av nytt platetak. Under selve kufjøset på sør-enden er det en liten gjødselkjeller. Utenfor nordveggen og under låvebrua ligger gammeldassen med 4 sitteplasser fordelt på 3 rom. Bygningen er ikke lengre i bruk.

Stabburet på gården er et tradisjonelt tømmerbur i to etasjer. Bygningen er bordkledd og har en grunnflate på 20 kvm. Stabburet blir i dag benyttet til lager.

Slakteriet ble bygd i 1966 og er delvis innredet i to etasjer. Dette er et forholdsvis stort bygg med et grunnareal på 175 kvm. Bygningen inneholder slakteri, laboratorium, lager, bilgarasjer og redskapsrom.

Verksted/lager. Bygningen ble satt opp i 1992, og har en grunnflate på 233 kvm. Den inneholder mekanisk verksted, snekkerverksted og redskapslager. Bygget

Foto: Egil Rein

Stabburet

ble reist i forbindelse med planer om bruksendring av fjøsbygningen – noe som ville ha resultert i knapphet på lagringsmulighet på Songli.

Tilknyttet bygningene er flere uthus på 20 – 30 kvm.

Pumpehus på eiendommen for drikkevann og brannberedskap. For forskyning av drikkevann finnes et isolert reisverksbygg på 5 kvm ved Våvassdammen. I 1991 ble bygget restaurert, og ny pumpe ble installert. For brannberedskap er det reist et uisolert reisverksbygg på 12 kvm ved Sandåa som inneholder en bensindrevet brannpumpe anskaffet i 1985. Videre et mindre hydranthus med hydrant og brannslukningsutstyr (3).

Renovasjon/kloakk. Alle bygg med innlagt vann på gården er tilknyttet godkjent biologisk renseanlegg som ble anlagt i 1987. Anlegget er beregnet for inntil 60 pe.

Situasjonskart som viser lokaliseringen av bygningene på gården finnes i vedleggsdelen – side 43.

Foto: Egil Rein

Treskjærerarbeider på Songli omtales i et eget kapittel (II)

Bygningene i utmarka.

Sommeren 1997 ble det gjennomført en befaring av utmarksbebyggelsen på Songli forsøksgård med deltagere fra Statsbygg og DN. Det ble deretter utarbeidet en "tilstandsrapport" som et grunnlag for det videre arbeidet med rehabilitering av bygningsmassen og skjøtsel av utenomhusarealene. Denne tilstandsrapporten ble senere diskutert med Tilsynsutvalget for Songli. Det var enighet om at vedlikeholdet av utmarksbebyggelsen måtte prioriteres. Spesielt Svartjønndalshytta hadde behov for en omfattende rehabilitering. Enkelte mindre bygninger – bla uthus (stall) ved Hjortdalshytta – var imidlertid i så dårlig forfatning at en beslutning "å la naturen ta de tilbake".

Statsbygg og DN foretok nok en befaring på Bjørndalen og Svartjønndalshytta i begynnelsen av november 2001. Den utvendige rehabiliteringen av Svartjønndalshytta ble gjennomført i 2002. Hytta ligger i Grytdalen naturreservat – forholdsvis uveisomt til – og all transport av materialer måtte foregå uten at det ble satt spor i naturen. Takket være assistanse fra 330 skvadronen på Ørland flystasjon kunne 13-14 tonn med materialer og utstyr flys inn i Svartjønndalen. Det tok flygerne atten turer. I 2003 ble rehabiliteringen av hovedbygget på Bjørndalen gjennomført. Også her har 330 skvadronen ordnet med transporten. Rehabilitering og vedlikehold av utmarksbebyggelsen vil i fortsettelsen følge den plan som Statsbygg har lagt for dette (4).

Langlidalshytta. En liten bu med et rom og skjæle ved inngangen (et "skjæle" er en forgang el. et "rom foran" og her fremkommer dette ved at gavlvengen er inntrukket slik at man får et "rom" av 3 vegger og tak). 21 kvm bordkledd tømmerbu med platetak. Opprinnelig er dette en gammel hullu (høyløe) som er flyttet og gjenreist som hytte i Thamstiden. Brukt som jakt- og vakthytte. Beliggenheten er n.v. for Novaberget ved Trollbekken, ganske høyt oppe ved fjellskogbandet med utsikt over Våvatnet mot nordøst.

Åsetra. Dette er en gammel seterbu (1855-60) i 1 1/2 etg. Første etg. Er inndelt i 2 rom og gang med loftstrapp. Halvetasjen over er delt i 2 rom. Grunnarealet er 42 kvm. Bordkledd tømmerhus med platetak. Åsetra er den eneste av hyttene på Songli som er bygd og brukt som seter og som står på sin opprinnelige plass. Rester og tufter etter annen bebyggelse på vollen, vises. Vollen er ganske sterkt tilvokst med stor skog helt inn til bua. Brukt som jakt-/vakt-hytte og skogshusvær etter den kom i Songlis eie. Åsetra ligger i fredet område – på vestsiden av elva,

helt nord i Grytdalen og bare noen hundre meter fra kommune-/fredningsgrensa.

Ellinggårdshytta. Hytte inndelt i 2 rom og hems på i alt 22,5 kvm med tilhørende uthus på 8,5 kvm. Dette er et reisverksbygg med platetak. Hytta ble bygd under eller like etter krigen. I Songlis eie siden 1977 i forbindelse med makeskifte og ervervelse av eiendommen som var tilknyttet hytta. Beliggenhet i den sørvendte lia midtveis mellom Songsjøen og Fjellkjøsvatnet. Av hyttene anses Ellinggårdshytta å være den som har lavest bevaringsverdi.

Bjørndalen. På Bjørndalen ligger to bygninger – ei trønderlån og ei mastu. Trønderlåna er i første etasje inndelt i to stuer, kjøkken og gang med loftstrapp. I andre etasje et det 3 soverom (9 senger). På vestenden er det tilbygd et uthus i reisverk i full høyde uten etasjeskille. Mastua er inndelt i to rom og forgang. Trønderlåna har en grunnflate på 142 kvm og mastua 38 kvm. Begge husene er bordkledd tømmerhus. Mastua har torvtak. På trønderlåna lå det eternittak. Dette ble utskiftet med impregnert tretak i 2003. Opprinnelig er Bjørndalen en fjellgard med fast bosetning frem til tidlig på 1900-tallet. Bygningene er fra 1800-tallet og står på sin opprinnelige plass. Mastua ble delvis oppusset innvendig i 1991 og tjener i dag som "åpen vandrebue". På trønderlåna ble det utført restaureringsarbeid på 1960/70 - tallet. Etter at gården ble nedlagt ble Bjørndalen brukt som jakt- og vakthytte. Bjørndalen ligger høyt og fritt, med utsikt mot Fjellkjøsvatnet og sørvestover mot Ovnfjellet og Langlidalen. Innmarka har en del år vært benyttet til hestebeite for å vedlikeholde vollen.

Bjørndalen. Foto tatt tidlig på 1950-tallet.

Bjørndalen. Foto tatt under befaring i november 2001.

Hjordtalshytta. En liten hytte på 27 kvm med et rom og skjæle ved inngangen og med stall/uthus påbygd i forlengelsen av hytta. Hyttedelen er i tømmer, uthusdelen i reisverk og hele bygget er bordkledd. Hytta fikk nytt impregnert tretak i 1991.

Hjordtalshytta. Foto tatt under befaring av utmarksbebyggelsen i 1997.

Opprinnelig kommer tømmeret til hytta fra Grøndalssætra og er oppsatt som hytte i Thamstiden sammen med fire andre hytter /anneks. Disse hyttene ble kalt Grytdalshyttene og har senere skiftet navn til Hjordtalshytta. Hver hytte hadde kun ett rom. I dag står bare en hytte tilbake. De andre brant ned på 1950-tallet, men tuftene er synlig. Hyttene ble brukt til jakt-/vakt- og skogshusvær. Hytta ligger i fredet område – 5 km fra Songli, ved enden av Hjordalsveien som ble bygget ca 1920 og restaurert til traktorveg i første halvdel av 1980-tallet.

Uthus/stall ved Hjordtalshytta. Dette vil naturen få lov til å ta tilbake - forfallet er kommet for langt. Foto tatt under befaring av utmarksbebyggelsen i 1997.

Svarttjønndalshytta består av i alt 4 bygninger: Hovedhytte på 64 kvm, vakthytte på 13 kvm, uthus på 43 kvm og naust på 19 kvm

Hovedhytta er inndelt i fire rom med peis i hvert rom. Den er sammensatt av fire hulluer. Stor veranda/terrasse på 36 kvm, som ligger langs hele framsiden og vinkler mot nordenden. Overbygd inngangsparti og nordende. Hytta ble bygget i 1930. I 2002 ble det utført omfattende utvendig restaureringsarbeide som bestod av riving og bygging av helt ny veranda/terrasse, utskifting av en del råtne tømmerstokker i vegger, riving av platetak og legging av nytt impregnert tretak med takrenner. Hytta ble påført tjærebeis og omramminger malt i sin opprinnelige farge.

Frontpart av Svarttjønndalshytta med nytt tak og ny veranda. Foto tatt under ferdigbefaring høsten 2002.

Vakthytta er en tømmerhytte som består av et rom og skjæle ved inngangen. Denne ble også pålagt nytt impregnert tretak med takrenner i 2002. Råtne tømmerstokker ble utskiftet og det ble bygd ny terrasse

Den nyrestaurerte vakthytt ønsker nye og gamle velkommen inn. Foto tatt under ferdigbefaring høsten 2002.

ved inngangen. Også vakthytt er en gammel hullu som er gjenreist og omgjordt til hytte. Den brukes i dag som "åpen vandrebud" og er innredet med 2 køyer, bord, stoler, komfyr og en del utstyr.

Uthuset, som er et reisverksbygg, er inndelt i lager, stall, do og vedbud. I 2002 ble råttent taktro ved utstik-

Fra Svarttjønndalshytt ca 1947. Fra venstre ser vi Ingebrigt Furuhaug, "Vesla" Thams, fru Hurum og hennes venn Terence.

kene utskiftet og nytt torvtak ble lagt. Takrenner ble montert på vestsiden – dvs over dørene. Do og vedbud er åpen for vandrings-folk.

Naustet er et reisverksbygg med platetak og plass til to båter.

I tillegg til de restaureringsarbeider som ble utført i 2002, ble det også ryddet en god del skog og kratt rundt hytta og jord ble rensket fra veggene. Virket ble brukt til byggemateriell. Alt ubrukelig trevirke, kvist og rask ble brent, resten ble lagret eller kappet til ved.

Da Thams solgte sine aksjer i Songli inngikk ikke Svarttjønndalen i handelen. Eiendommen har derfor helt frem til 1990 vært i familien Thams sitt eie. Det har vært drevet hjortejakt i alle år frem til 1995. I forbindelse med fredningen av Grytdalen naturreservat (1992) ble Svarttjønndalseiendommen ervervet for å innlemmes i fredningen og hytta fulgte med i handelen.

Fremdeles kan en føle en viss fordums storhet ved Svarttjønndalshytt der den ligger vakkert til ved Svarttjønna. Flere busker og treslag – bl.a. epletre, er plantet ved hytta, og en kan se rester etter steinlagte trapper/ganger. Svarttjønndalen ligger som en egen liten dal høyere oppe og øst for selve Grytdalen ved fjellet Drevan.

Naust på Songlieiendommen. Foruten naustet ved Svarttjønndalshytt finnes det ved Songsjøen og ved Våvatnet naust med plass til 5-6 båter. Naustene på henholdsvis 20 og 30 kvm, ble sist restaurert i 1991 (3).

Songli i gammel tid

Folk og bosettinger på Songli.

Alt i 1620 er Songlia nevnt i litteraturen, da som kongens gods. I 1627 betalte Karen Songli 2 daler for Songli bekksag. Det var flere eiere oppigjennom, og i 1657 hadde Anders Songli både hester, sauer, kyr og ungnaut. Før reformasjonen tilhørte Songlia Erkebispen, men som alt annet kirkegods gikk det over til kronen da den siste kirkefyrsten forlot landet. Fra 1661 var Songli proprietærgods under Casper Schøller på Gjørme gård. Det bodde leilendinger på Songli fram til 1759 da gården ble solgt ved en auksjon på Gjørme, og den første selveier slo seg ned på Songli (5). Det var vanlig at folk tok gårdsnavn som sitt etternavn, det var også tilfelle for flere av de som kom flyttende til Songli. Ole Olsen står som eier og bruker av Songli fra 1759 til 1779. I 1779 blir gården solgt til Ole Anders Halsteinli, en brorsønn av Ole Olsen. Etter et søksmål om odelsrett gikk gården over til Amund Brønnildson Songli i 1786. Sønnen til Amund, Jon, tok så over i 1792. Økonomien var imidlertid dårlig og dette førte til at rådmann Angel på Gjørme tok over pantet på Songli i 1806. Gården ble delt i 1826 mellom Jon Amundsens to sønner; Amund og Jon. Amund i "gårdshusa" – øvre gården, senere kalt Pærstuggu. Jon bygde nytt hus – det ble nedre gård, nå kalt Nilsstuggu.

Oppistu Sognli (Pærstuggu).

I 1859 solgte Amund gården til sønnen Peder Amundsen, senere kjent som "gammel Pær". Peder giftet seg med Berit Olsdatter Harrang. De fikk datteren Johanna i 1852. Johanna tok over gården i 1904 sammen med mannen Peder Olsen Hukkelås fra

Geitastrand. Peder tok navnet Sognli (Pær Sognli), det er etter ham det nåværende hovedbygget Pærstuggu er oppkalt. Peder ble sittende med gården til 1907, da han solgte til Thams. Denne Peder ble landskjent for sin treskjærerkunst.

Songligårdene ved forrige århundreskifte. Jamtfjellet i bakgrunnen. Foran: Nestu Songli (Nilsstuggu i dag). Bak: Oppistu Songli. (Pærstuggu/hovedbygget i dag).

Nestu Songli (Nilsstuggu).

Jon Amundsen skjøtet over Nergården til sønnen Jon Jonsen Songli og Marit Bentsdatter Hoston i 1826. Jon Jonsen Songli den yngre tok over i 1881. Han var gift med Ane Olsdatter Harang. De fikk to barn; Jon og Ole. Både far og sønn var flinke treskjærere. Jon den yngre solgte i 1893 til Nils Husdal. Nils kom fra Nordre Land og het tidligere Midtbøen. Når han kom til Songli tok også han Songlinavnet. Nilsstuggu har navnet sitt etter denne karen. Jon Sognli flyttet da til Kvåle, men hogg ut mye av Sognliskogen, tømmer han skulle bruke til nybygging

av Kvåle. Hogsten gjorde stort innhugg i skogen til Nilsstuggu, og for å bøte på dette kjøpte Nils Sognli en halvpart av Grønndalen. I 1907 solgte Nils H. Sognli til Christian Thams (skjøtet er mellom Jon Sognli og Thams).

Foto av Sognlifolket ca. 1890. "Kårfolket" foran ved siden av trappa: Peder (gammelpær) Sognli, Beret Olsdatter (Harrang) Sognli. "Sjølfolket" sittende foran i trappa: Peder (Pær) Olsen (Hukkelås) Sognli, Johanna Pedersdatter Sognli. Barna fra venstre: Peder Andersen Sognli, Andreas Songli. Sittende oppe i trappa fra venstre: Stadsingeniør Dahl, Trondheim og Olina (Sognli) Ofstad som var datter av "sjølfolket". Mannsperson ukjent. Stående oppe i trappa fra venstre: Johanna Toresdatter (Spranget) Sognli, Beret (Sognli) Gjønnes (Rønningen), også datter av "sjølfolket". To ukjente. Marit (Sognli) Halsen en tredje datter av "sjølfolket".

Langli/Langlidalen.

Sørvest for Våvatnet langs med fylkesveg 301 ligger Langlidalen med Langli ved vegens høyeste punkt og vestover. Dette er i dag den sørligste delen av Songlikomplekset og ligger 400 m.o.h. Dette er trolig en meget gammel gard fordi garder med større verdi enn "9 marklag" antas å ha vært gårder fra før svartedauden (jfr. professor Jørn Sandnes). I 1692 er Langli oppført med skyld 12 marklag. I 1650-åra står Schøllers arvinger på Gjølme som eiere og Schøller er stort sett eier frem til 1760-åra. Fra gammelt av har det vært en viktig ferdselsåre over Langlidalen mellom de ytre deler av Snillfjord og Hemnefjorden mot Orkdalen og Trondheim. Navn på de to elvene som renner inn i Våvatnet i vest vitner også om det. Navnene er Fremre – og Ytre Vådå (Vådå er dialektord for "å vade").

I 1661 er Nils Langlien driver av Langli med to husmenn, Torleif Skorild i Nygårdsslettet og Arne Wutudal i et annet slette. Fra ca. 1680 har garden ligget øde og uten fast bosetting. Dette antas å ha en viss sammenheng med "sagnet/historien" om Mannholet som unektelig må ha medført en noe uhygge/angst i forbindelse med stedet. En viss drift og tilhold må allikevel ha skjedd gjennom tiden, for i dag eksisterer et ganske stort stabbur på Skorild – som er i meget

god stand, og som tidligere har stått på Langli. En vet at det har vært drevet utmarksslått i området over lang tid. Snillfjordinger eide og drev vest i dalen, mens orkdalinger var etablert nærmere Våvatnet. Br.nr. 1 på Langli var eid av flere andelseiere da Songli Jaktklub kjøpte eiendommen tidlig på 1900-tallet. I 1926 ser vi at flere sletter bortsettes på lotteslått og at dette vedvarer til ut i krigen. I 1959 ble noen av de gamle slettene i Langlidalen (ca 120 da) ryddet og opparbeidet til kulturbeite. Snillfjord beitelag er leier og bruker av beitet. Slettene har gamle navn som knytter seg til gårder i Orkdalen. Navnene – fra 1910, er fra vest i beitet: deler av Kvålsslettet, Kjelstadslettet, Dørdalsslettet, Asbjørnslettet og Gjelmanstlettet med østgrense mot Gangåssæterslettet. Disse navnene er bare noen eksempel – men som p.g.a. beitet er lett identifiserbare. Slike navn er sikkert endret med tiden etter hvem som har vært brukeren, og eksempel på dette finner vi også innen beiteområdet. Tufter etter låver/buer – som var i bruk frem til siste krig, finner vi i Kvålsslettet – denne het da Fosslettlåven, og i Gjelmanstlettet het den Martinusslettlåven. Sistnevnte fikk navnet etter en som hengte seg i låven.

Langlidalen er et poulært friluftss- og utfartsområde – spesielt om vinteren, hvor mange starter skituren fra Langlidalen for å ta seg opp i mot Ovnsfjellet og videre innover Hemnekjølen. I 1974 anla fylkets friluftsnemd parkeringsplass på Songlis eiendom i Langlidalen. Disponibelt parkeringsareal er 20 da. Driften av parkeringsplassen er bortsatt til private som står for vintervedlikeholdet. I 1999 ble det også bygget en ny og mindre parkeringsplass lengre vest i forbindelse med opprusting og legging av fast dekke på veien. Fjellterrengene blir i dag benyttet som treningsfelt for jakthunder og jaktprøve for stående fuglehunder har vært avholdt hvert år over lang tid i Langlidalen.

Våvasslia.

Det er allment kjent at det tidligere lå tre gårder langs nordsiden av Våvatnet. Disse er i dagligtale omtalt som Yttergården i Snillfjord, Midtgården og Framgården / Innergården i Orkdal. I Våvasslia var det fastboende folk lenge før det ble bosetting i Songli. Det har vært en gård i Våvasslia svært langt tilbake i tid. Den er omtalt av Schönning i skildringer fra hans reise fra Orkdal til Hemne i 1774. Av det han skriver forstår vi at det da lå en gård på tuftene til Innergården. Da Gerhard Schönning foretok sin reise over fjellet hadde denne gården vært øde i 100 år, det vil si at den ble fraflyttet omkring år 1670. Siden ble det igjen fast bosetting i Våvasslia. Den første selveier

på Yttergården finner vi i 1758. Da kjøper Ole Knutsen Våvassli garden av Anna Margareta Hjort. Våvassli og Sætergården ble solgt samtidig og til samme pris. Yttergården var i 1692 verdsatt til skyld 18 marklag.

Så sent som på slutten av 1800-tallet var det en husmannsplass, Våvasslihaugen på Innergården. Ola Tverdal (Våvassli) var siste eier, og den som solgte Innersetra til Thams. Ole Våvassli kom derfra da han omkring 1890 solgte til Thams og flyttet til Blåsberg i Gangåsvassbygda. Han var far til Lars O. Blåsberg som senere arbeidet for Thams.

En vet ikke nøyaktig når gårdene ble fraflyttet, men i skoleprotokollen for Gangås skolekrets så kan vi lese at det ble holdt omgangsskole i "Vaavadli, 23. – 28. mars 1846" og "10. – 15. oktober 1859". Sivert Hallsteinsli drev seterdrift på Midtgården på slutten av 1800-tallet.

I 1935 ble vollen på framgården pløyd for siste gang, som et tiltak for å synliggjøre bruksretten og hindre fradeling til bureising (Ny Jord). Framgården er i dag tilplantet med skog, mens Midtgården og Yttergården ligger igjengrodd. Vi kan se tufter etter bebyggelse. Noe av Yttergården (Bnr. 2) er fortsatt i privat eie.

Matrikkelen viser fire selvstendige gårder i Våvasslia (B.nr.1) – en i Snillfjord og tre i Orkdal. Men dette kan også ha sammenheng med nytt nummersystem og avlsgarder. På "kart over Sognli Jaktklub A/S' Eiendommer" utarbeidet i 1913 – finner vi navnene (G.nr. 245) – Våvassli (Midtgården), (G.nr. 246) Rømmeslettet og (G.nr. 247) Gisvollslettet. De to sistnevnte – med beliggenhet f.o.m. Framgården til Åmotstjønnna, har sannsynligvis navn fra gårder på Orkanger og Fannrem. Våvasslia – og området videre nordover Skottlien til Skotthaugene, var et område preget av sæterdrift og oppdelt i mange teiger med eiere/brukere før Thams kjøpte. I 1926 kan en se at slåttene på Våvasslia bortsettes på lott, noe som fortsetter fremover i tid (5).

Grøndalssetra.

Grøndalen er en liten dal mellom Grønnhaugen og Ellingsgardsfjellet – sydvest for Bjørndalen. Setervollen der Grøndalssetra sto er ennå tydelig, men av seterhusa er det bare tuftene igjen. Seterhusa her var gamle, det er funnet inskripsjon i treverket som forteller at setra sto i 1748 (8). Det har visstnok også vært en gård i Grøndalen, men den lå nok på et annet sted enn Grøndalssetra. Det skal være mulig å se hustuftene øverst oppe der hellingen mot Bjørndalsmyrene starter (5),(9). De første vi finner nevnt som kom til Grøndalssetra er folk fra Aunegårdene i Melhus- Per

og Anders Aune. Om sommeren kom de med buskpen over Skognaskogen til Sundli i Orkdal. Der overnattet de. Dagen etter gikk turen over Orkla ved Fannrem og fulgte vestsiden av elva til Råbygda. Deretter opp de bratte Skjenaldbakkene hvor de fulgte den gamle krøtterstien over Våmyra mot Songli til Ellingsgardsbukta, derfra opp fjellet til Grønneggen, for straks å være framme i Grøndalen. Det er tuftene av seterhusa fra denne tida vi ennå kan finne. Noen steiner tyder på at fjøset må ha vært ca 15 m langt og 5 m bredt (8). Arnt Sundli, husker særlig godt sommeren 1894, da var han 10 år, og ho Jo-Beret kom bort å spurte om han kunne bli med til seters. Det ble hans første sommer som gjeter på Grøndalssetra. Han fortalte at det var ei bra seter, med stor seterbu med stor stue og skjøle og mjølkbu og kjølerom og anna rom. Fjøset var stort med rom for mellom 20 og 30 naut og ei stor høyløe. Det var oppdyrka et par mål som var inngjerdet og som de slo og det ble bra med høy på. Omkring 1900 kjøpte Thams halve Grøndalen av Karl Sundli fra Fannrem og Jon Viggan fra Viggja. Noen år tidligere hadde Nils Songli kjøpt den andre halvparten. Den fikk Thams med da han kjøpte Songli i 1907 (5). Låven som ble brukt mens det ennå var markaslått der, ble flyttet da Sognli Jagtklub tok over Grøndalen. Tømmeret ble siden brukt under oppføring av Grytdalshyttene i Hjortdalen.

Bjørndalen

Bjørndalen ligger på 365 meter over havet. Herfra er det fin utsikt over Fjellkjøsvatnet, hvor gården hadde sine rettigheter til fiske og naustplass. Man kan se Grønnhaugen, med den rike skoglia under Ellingsgardsfjellet, og den øvre delen av Grytdalen med Skotthaugan. Det er også mulig å skimte Våvatnet og Langlidalsfjellet.

I følge Ryghs "Norske gardsnavn" ble gården fra gammelt av kalt Bjørndal. Navnet kan ha samme bakgrunn som navnet Bjørnbeit; at det her var vanlig til-

Bjørndalen. Gammelt bilde som viser deler av den opprinnelige bebyggelsen med vestenden av stuelåna. I Thams tiden ble buret flyttet til østenden mellom låna og fjøset. Låven/geitfjøset foran låna ble revet.

holdssted for bjørn. Historier om bjørnefangst støtter denne teorien. Alternativt kan navnet komme fra elva, Bjørndalsbekk, kanskje før kalt Bjørna, som var et vanlig elvenavn.

Hvem som først slo seg ned her, vites ikke, men trolig ble gården ryddet alt i høymiddelalder (mellom år 1050 og 1300). Gården regnes blant de eldste boplassene i traktene. Det finnes nedskrevet hvem som har vært brukere av gården helt tilbake til år 1557 (6). I 1590 er Bjørndalen med i krongodset som går under navnet Holms gods. I Orkdal var det en hel del slike markagårder, men Bjørndalen ble den lengst levende. For folk i Orkdalsregionen var "den gamle Bjørndals-slekta" kjent for mange.

Fra gammelt av var det en ferdselsåre over Bjørndalen. Vanligvis var det "vei"/rekster mellom gårdene. Slik var det nok også i Bjørndalen med adkomst både mot Songli, Grytdalsgården og Fjellkjøsen. Men vi kjenner til at det her var ferdsel mellom Snillfjord og Orkdalen. Snillfjordingene kom da opp Grytdalen over Svarttjønndalen til Bjørndalen. Videre derfra om Fjellkjøsen ved østenden av Fjellkjøsvatnet. Deretter over høydedraget om Våmyra og ned til gården Tungen (gamle Snillfjordinger sier "Tunglien") og så ned til Råbygda. Strekingen Våmyra – Råbygda var nok felles med ferdsel til og fra Songli. Ellers fortelles det at Bjørndalsbonden benyttet seg av kløvhest for å frakte varer til og fra bygda sommers tid. Selv brukte han båt, mens hesten gikk alene rundt vatnet. Når folket på gården så Bjørndalsbåten komme over Fjellkjøsvatnet, så ble grinda åpnet slik at hesten – som kom først, fikk komme inn på gården. Den gamle ferdselsåren over Bjørndalen ble avløst av ny vei vest for Våvatnet – der dagens trafikk nå går på riksveg 714. Bilveien ble ferdig på 1930-tallet.

Folk i bjørndalslekta.

I 1797 flyttet Simen Jonsen Ljøkel inn i Bjørndalen. Han var gift med Barbro Ingebrigtsdatter Megaard. Med seg fra Forve hadde de barna Jon, Ingebrigt og Marit. Siden fikk de dattera Ane. Simen Jonsson Bjørndalen ble gjennom disse fire barna stamfar til en stor og kjent ætt med etterkommere i mange bygdelag, og som siden er blitt kalt den gamle Bjørndals-ætta. Ingebrigt og Jon tok over gården etter sine foreldre omkring 1815. I 1812 ble Ingebrigt gift med Lisbet Iversdatter Blåsmo. De fikk en datter, Berit Ingebrigtsdatter Bjørndalen, i 1816. Ingebrigt ble bare 39 år, han døde i 1823.

Lisbet Iversdatter giftet seg på nytt, med Erik Andersen Melby i 1825. De fikk døtrene Ellen og Iver-Anna. Berit Ingebrigtsdatter Bjørndalen ble gift

med Jon Anders Snillien, de bosatte seg i Snillia, men dro siden til Hitra. Sammen fikk de sju barn. Jon Simensen Bjørndalen, eide den andre halvparten av Bjørndalen. Han ble gift med Sigrid Mikkelsdatter Stenlien. De fikk bl.a. barna Jon og Marit. Denne Jon fikk også en sønn som ble døpt Jon – således den 2. Jon Jonsen på Bjørndalen. Jon Jonsen B. den 2. giftet seg med Oline Songli og de overtok hele Bjørndal-eiendommen. Oline var datter av Jon og Marit på Nergården (Nilsstua) på Songli. Jon og Marit fikk sønnen Jon Jonsen B. 3. Oline ble den siste "sjølkonna" på gården av Bjørndals-folket, og Jon Jonsen den siste av ætta på Bjørndalen. Den gamle bjørndalslekta forlot gården i 1897, og flyttet til en av Haugengårdene ved Solbu (5).

De nye eierne av Bjørndalen var Johan Aali fra Snillfjord og Johanne Toresdatter Esp, fra Håvardsdalen nordøst for Bjørndalen. De tok Bjørndalsnavnet og ble den nye Bjørndalsætta. Det fortelles at Johanna hadde sånn hjemlengsel til Håvardsdalen, at hun hver søndag ettermiddag, hele sommeren, gikk til toppen av Drevfjellet for å se ned til hjemgården i Ingdalsskogen. De ble i Bjørndalen i ca 12 år, og solgte gården til Thams.

Thams overtar Bjørndalen.

Thams gjorde sine oppkjøp og innlemmet Bjørndalen i Songli Jagtklubs revirer. Overtagelsen gikk ikke smertefritt. Vi hadde fått våre konsesjonslover og hvis Thams ville beholde Bjørndalen, måtte Bjørndalen drives som gårdsbruk og ha fast bosetting. Bjørndalen ble bortforpaktet til Ola Krokstad (Kvaale) som drev den i seks år. Da han og familien flyttet fra gården hadde de 8 melkekyr, 2 hester, 16 sauer og 54 melkegeiter Bjørndalen fungerte etter dette som seter (5).

Fra Bjørndalen. Gården skimtes i bakkene midt på bildet.

Lars Blåsberg bodde så en kort tid på Bjørndalen. I memorandum fra 1926 pålegges han fra Thams å føre oppsyn med dette området mens han bebodde garden. Likeså skulle han vedlikeholde de bygninger han benyttet. Nødvendige materialer til dette skulle utleveres fra Songli. Senere ble garden drevet fra Songli og slik sett best sammenlignbart med utmarksslått. Graset ble høstet og høyet lagret for fremkjøring til Songli på vinterføre. I den forbindelse ble det bygget en høylåve i dalbunnen mellom garden og Grønhaugen. Et år ble det veldig sent før slåttearbeidet var ferdig, men da kom det klar beskjed fra Fru Thams om at alt utearbeide på Bjørndalen skulle være avsluttet før jaktstart 10. september. Det var mye huggorm på Bjørndalen i de dager. For de ansatte kunne det være like lukrativt med ormejakt på fritiden som å arbeide, fordi Thams betalte for hver orm som ble ihjelslått.

Hjortdalen

Hjortdalen er egentlig ingen dal, men et område i Grytdalen. Oppkalt etter kaptein Hjortedal, svigersønn av Thams. Det var seterdrift her i perioden fra 1870

Grytdalshyttene bestod av i alt 5 hytterlanneks. En kjøkkenhytte, og oppsynshytte og to hytter for vertskap og gjester. "Hulluer" (høyløer) fra Grytdalen er samlet og omgjort til hytterlanneks. Like etter krigen brant fire av hyttene, og i dag står bare hytta til høyre på bildet. Gamle "Hulluer" ble vanligvis omgjort og benyttet til jakt- og oppsynshytter flere steder på eiendommen i Thamstida. Det er skjedd en navneendring fra Grytdalshyttene til Hjortdalshytta.

og til et stykke ut på 1900-tallet. Det har også vært fastboende folk i Hjortdalen. Her var det tidligere fem hytter, bygd av Thams. De ble kalt Grytdalshyttene, og var aktivt brukt av Thams og hans følge. Fire av disse brant ned i 1950, men det er fremdeles mulig å se tuftene etter disse. Den siste hytta står, og kalles nå Hjortdalshytta. Hytta er tilgjengelig fra Hjortdalsveien. Thams anla "viltåker" ved Hjortdalshytta som ble slått av folk fra Songli.

Finnbuenget

Finnbuenget ligger på vestsiden av dalen – nord

Utenriksminister Ihlen og Christian Thams i Hjortdalen i 1915. Nils Claus Ihlen var utenriksminister fra 1913 til 1920 i Gunnar Knudsens annen regjering.

for klokkebekken og rett øst for koksteinen. Selve "Finnbua" lå litt høyere oppe i lia og litt lengre vekk fra bekken enn hva Hjortdalshytta ligger – på motsatt side. Tufter etter navsteiner vises. Finn-Jonas og hans kone Finn-Sofie var et kjent par i traktene på 1800-tallet. Finn-Jonas var same og kom trolig fra Rørostraktene. De var årlige gjester i Grytdalen hvor de hadde sin egen boplass. Denne fikk navnet Finnbuenget. Boligen ble visstnok bare brukt om sommeren, for vinterstid oppholdte Finn-Jonas seg nede i dalen, hvor losjiet skiftet. Finn Jonas var kjent for å være en habil jeger, og historiene om hans bragder er mange. Det er vanskelig å fastslå når de forskjellige episodene har funnet sted, for opplysningene varierer mellom kildene. De siste bjørnene ble antagelig felt en gang mellom 1884 og 1892. Et sted står det å lese at Finn-Jonas skjøt de to siste bjørnene i bygda i 1892, den ene i Grytdalen den andre i Våvasslimarka. For denne bragden belønnet kommunen han med en flunkende ny remingtonrifle. Etter en annen versjon av historien var rifla en gave fra folket i bygdene. Helt sikkert er det at den nye børsa ble godt mottatt. Etter ei vellykket jakt med nybørsa, fekte Finn-Jonas med børsa og hoika og dansa og ropte ut: "No skoill fjella vorre foill tå pjøinn – så skoill tøm fått !" (10),(11).

Melandsøyen

Melandsøyen ligger sentralt til i dalen ved Grytdalselva, og var i sin tid verdifulle slåtteområder og ble slått av folk på Songli i 1926 og noen år fremover. I området ligger også Reitmoen. Begge navn er knyttet til gårder i Råbygda (Gjølme).

Rassmusbolet

Rassmusbolet er en liten rydning ovenfor Melandsøyene mot Svarttjønndalen. Dette var opprinnelig en gammel veidemannsplass, med navnet Rønningen (av rydning) eller Rønningsbolet. På slutten av 1800-tallet

Bebyggelse i Melandsøyane rundt 1954. Bu til høyre og stall til venstre. Bua brant ned og en kan se spor etter tuftene den dag i dag. Personen på bildet er Andreas Rikstad.

slo jeger og fisker Rasmus Holmen seg ned her og etter den tid fikk plassen navnet Rasmusbolet. Holmen-navnet hadde han fra han bodde på Holmen i Gangåsvatnet (7).

Grytdalen

Grytdalen ligger i et dalføre som kan deles inn i to hovednavn. Bergsdalen og Grytdalen. Grytdalen utgjør den øvre/søndre delen og navneskille ligger i kommunegrensa som går etter to åsrygger som "lukker" dalen og begge avsluttes bratt ned på hver side mot elven. Som med mange navn er det diskusjon om opphavet – eller hva navnet betyr. Når folk begynte å slå seg ned i Grytdalen så kom disse fra fjorden og opp dalen. De som fulgte elva ble møtt av store steiner ved "innfallsporten" til dalen. Det gammelnorske ordet for stein er "grjot". "Gryt" ansees å være avledet av dette ordet og derav navnet Grytdal. Den andre versjonen mener en har sin opprinnelse fra den som kommer over en av åsryggene, for da synes den nedre delen av dalen sørfra å ha form som en gryte. I dag benevner vi hele dalen sør for kommunegrensa for Grytdalen, men her begrenser vi oss til den "gamle" Grytdal med Grytdalsøyane, Åsætra og Aunesætra. Det har vært skrevet om en stor gård i Grytdalen. Det finnes opplysninger som tilsier at det har eksistert en middelaldergard, Grytodal. Gården skal ha tilhørt den katolske kirken som lå på Selnes i Ytre Snillfjord – men som var "niderfallen" før år 1450. Kirken hadde sine inntekter fra denne – og andre gårder i Snillfjord, Hemne og Hitra. I nyere tid skal nok en gard ha blitt bygd på de gamle tuftene av Grytodal. Gården ble igjen øde omkring år 1700. Det er usikkert om Grytodal og Grytdalsøyane er en og samme garden – eller om det er 2 forskjellige gardar som er omtalt, fordi det også har vært skrevet om en gammel gård i Grytdalsøyane. I dag kan vi se valler på begge sider av Grytdalselva like sør for Lombekkens utløp (bekken fra Svartjønna). Dette ansees for å være Grytdalsøyane.

Her kan en også se kjelefar som viser at elva har endret leie. Kart fra 1918 viser at selve Grytdal er begrenset til nordre halvdel av det vi i dag kaller Grytdalen og fordelt på 3 eiendommer. Grytdal vestre (Åsætra B.nr. 1) lå på vestsiden av elva, fra Finnbuenget i sør – til Rånnåegga og kommunegrensa i nord – i tillegg en teig på østsiden i Lomlia. Grytdal søndre (Grytdalsøyane B.nr. 2) lå på østsiden av elva, fra Melandsøyane og deler av Svartjønndalen i sør – til Lombekken i nord. Grytdal nordre (Aunesætra B.nr. 3) lå også på østsiden av elva mellom Lombekken og kommunegrensa (med unntak av nevnte teig i Lomlia).

Jordsmonnet, beiter, skog og tilgang til vann gav godt grunnlag for å slå seg til her ute. Stedsnavn endres med tiden noe som kan gjøre det vanskelig med nærmere identifisering. Som et eksempel på dette kan det nevnes et navn som har gått i glemmeboken: Mellom stølene Åsætra og Aunesætra går Grytdalselva i et juv. Dette juvet heter i dag Kjerringspranget – noe annet navn er ukjent for nålevende generasjoner. Fossen i juvet har hatt et annet navn: Mjølfossen. I 1661 drives Mjølfossaga av Casper Christoffersen Schøller på Gjølme. I 1765 er "Capitain Lossius på Holla" inne i bildet. I en ansøking han foretar om å overføre skurvolum fra "Melfoss savsted" til fordel for Bergsaga lengre ned i dalen, kan vi se at det ikke bare er fossen men at også "garden Melfoss" ligger i Grytdalalmenningen. Videre at saga drives med vannet fra en flombekk fra fjellet og ikke fra fossen i elva (32).

Denne flombekken kom fra Austvassheia nedover en liten tverrdal av Grytdalen ved Aunesætra og ut i Grytdalselva ca 100 m nedenfor Kjerringspranget. På Aunesætra er det klare tegn på at det her har vært bosetting fra langt tilbake i tiden og det har vært antydning fra før svartedauden. Her er det mulig å se rester etter åkerreiner og åkersteinrøyser. Ut fra ovennevnte er det nærliggende å tro at gården Melfoss må ha ligget der Aunesætra lå og at dette er en av de gamle omtalte gardene i Grytdalen.

Grytdalen har også vært allmenning, men i 1750-årene kom gården Grytdal inn i lensrekneskapet. Da mistet Kronen Grytdalen allmenning under en rettsak om bruk og eiendomsrettigheter. "Kongealmenningen" gikk da tilbake til sine opprinnelige eiere, som delte eiendommene slik at skog og grunn kunne ha forskjellige eiere.

I Grytdalselva har det vært to dammer fra gammelt av – som er avmerket på Fjellangers kart fra 1918. I 1935 ble det bygd nye fløtedammer på tuftene av de gamle. Den "nedre dammen" – som var en lukedam oppbygd som tømmerkister og fylt med stein, lå like

ovenfor Kjerringspranget. Den "øvre dammen" var en nåledam d.vs. stående planker/boks støttet av tømmergrimer i bunn og topp og lå nord for Melandsøyen ca. 1,3 km lengre sør i elva. Ingen rester av dammene vises i dag. Kartet fra 1918 viser også at det lå ei stue på østsiden av elva – "Opdalsstugu" – ca 100 m sør for den "øvre dammen".

I 1829 fikk Anders Aune skjøte på garden Grytdal fra boet etter godseier Morten Lossius, Holla. Samme året skjøter Aune eiendommen over til sin stesønn - Amund Olsen Aune. Dette var starten på en 90 år lang epoke med sæterdrift i området. Og det er etter dette at Aune-navnet kommer inn – og Aunesætra blir til. Amund hadde eiendommen til han døde i 1854. Grytdal ble da delt mellom de tre sønnene. Johan på Opstuo Aa får Åsætra, Anders på Nestuo Aa får Grytdalsøyen og Ole på farsgarden Aune får Aunesætra. I fellesskap bygde brødrene opp hver sin sæter.

Vinteren 1880/81 var en stygg vinter, og fredag 18.03.81 skjedde en dødsulykke ved Aunesætra. Det var skogsdrift i Lomlia og skogskarene losjerte på Aunesætra. Det var mye snø og om natten hadde det kommet enorme nedbørsmengder i form av regn. Dette resulterte i at bekken kom med ei "snøforr" og tok Elinus Olsen som gikk bakerst av karene. Det ble søkt uten å finne han, og han ble først funnet ved St.-hanstider. At dette var en meget spesiell vinter vitner flere alvorlige hendelser i Snillfjord om.

I 1899 leide Thams all jakt- og fiskerett på Aunesætra mot en leie på kr. 40 pr. år. Året etter kjøper Thams en del av Aune og Aasætra sin skog i Grytdal. Thams er allerede involvert i skogsdrift lengre øst i markene – i Ingdalsmarka, hvor Trondhemsherrer hadde jaktinteresser. I 1911 blir Thams eier av hele Grytdalen. Den delen av Grytdalen som her er omtalt er i dag fredet og inngår som den nordre delen av Grytdalen naturreservat.

Aunesætra (1829 – 1911). Tuftene etter hus og voll er finner en i dag nede i lia og bekkdalen noen hundre meter sør for kommunegrensa, og på østsiden av elva. Vollene er i dag tilgrodd med skog. Stua ble i Thamstiden flyttet til Jamtgarden ved Gangåsvatnet, etter at stua der hadde brent ned og Thams hadde kjøpt Jamtgarden i 1919. Stua eksisterer i privat eie – men er endret. Andreetasje er nedtatt og bygd sammen med 1. etasje. Den brukes i dag som hytte.

En del av fjøset stod i noen år etter at stua ble flyttet. I 1926 ble slåttan på sætra bortsatt på lott, noe som vedvarer en tid fremover.

Grytdalsøyen (1854 – 1911). Det står ingen hus i Grytdalsøyen. Stua ble flyttet til Songli i Thamstiden og har i dag navnet Grydalstuggu. De som utførte arbeidet var de tre Amundsen-sønnene som var de forrige eierne i området. Beliggenheten antas å være vollene som vises på begge sider av elven litt sør for Lombekkens utløp til Grydalselva. I området kan en se et markert kjelefar som viser at elva har skiftet leie. Lombekken kommer fra Grydalshalsen og Svartjønna. Mye tyder på at Lombekken i sin tid har vært benyttet til drift av sag eller kvern. Rester etter byggverk har vært observert i bekken ikke langt fra elva – og i Svartjønna vises spor etter dam og utvasking i strandsonen. Det har vært antydning en gammel gard i Grytdalsøyen. Noe også ett av flere mulige navneopp-hav til Kjerringspranget underbygger. Og om mannen fra Grytdalsøyen som kom til Songli en vinterdag. Han tok seg god tid, snakket om løst og fast, men etter servering av mat spurte han om hvor langt på året det led – og føyde til: "du skjønne – æ ha tænkt mæ te å hogg juleveden". Songlimannen svarte: "Da må du skynd dæ – det e andre juledag i dag".

Historien forteller oss om en tid da klokke og almanakk ikke var i alles eie (7).

Åsætra (1854 – 1911) ligger sør for Snillia, ved Grydalselva. Her finnes ennå en sæterbygning, som Thams i sin tid valgt å ta vare på fordi den hadde fin beliggenhet og kunne fungere som vakthytte. Ved Åssætra skjærer Grydalselva seg ned i fjellet og danner et juv. Elva fosser gjennom juvet, og denne fossen kalles fra gammelt av Melfossen. Nedenfor husene og på kanten av juvet i Kjerringspranget gikk en gammel hestevei. Eldre folk husker kjøringen langs etter kanten – helt ut mot juvet. Denne veien/traseen hadde forbindelse med veien/stien videre opp til Svartjønndalen og Bjørndalen. I dag finnes et dyretråkk her men dette går lengre tilbake fra kanten på juvet. Også på Åsætra settes slåttan i 1926 bort på lott – og slik blir det en tid fremover (5).

Snillia

Snillia ligger nord for Grytdalen – i Snillfjord kommune med grense til Agdenes kommune, og utgjør i dag den nordligste delen av Songlieiendommen. Dette var nok i sin tid en bra markagard med både jordvei, mange dyr og skog. Snillia var i 1692 verdsatt til skyld 24 marklag. Og det har vært fast bosetning frem til 1877. I 1829 var Anders Andersen eier av Snillia. Sønnen Jon Andersen ble gift med Berit Ingebrigtsdatter Bjørndalen i 1842. De bodde en kort tid i Snillia men flyttet til Hitra. I 1847 kom Gabriel Knutsen Berg hit ved et makeskifte. Han

omkom senere ved gardskverna i Snillibekken. Under malingsarbeide på kverna gled han på isen i treskoene, falt utfor og slo seg i hjel. Det var da bare 2 damer hjemme på garden. Disse red hver sin hest helt frem til Berg for å varsle om ulykken og hente hjelp. Sønnen Knut Gabrielsen (se avsnittet om "Tynsetodden ved Våvatnet") tok over garden etter faren. Han solgte gården i 1877 og flyttet til Kirkaunet på Ustjåren. I 1887 deles det som fortsatt er igjen av Snillia i to deler, hvorav Lars Arntsen Berg sitter med en halvpart og den andre deles mellom Morten Larsen Berg og Arnt Johansen Berg. Eierne disponerer hver sin part av stuebygningen. Fra da av og fremover blir innmarka drevet som utmarksslått som fortsetter inn i Thamstiden på Songli. I 1926 settes også slåttene på Snillia bort på "lott", noe som fortsetter helt inn i krigsårene. I dag er vollene tilplantet med skog. Lengre oppe i bekken og inne på de flate myrerne i Stølsdalen vises ennå rester etter dam og vitner om drift i Snillibekken.

Foto: Egil Rein

Maleri av Snillia slik bygningene stod på 1940-tallet. Maleriet er malt av Jøstein Berg.

I 1829 utskilles Stølen fra Snillia (B.nr. 2 opprettes) ved skylddelingsforretning. Det er Daniel Danielsen Berg som kjøper Stølen av Anders Andersen. Tingslysningen skjer først i 1863. Det formelle med papirarbeide i forbindelse med eiendomsskifte tok ofte tid – et fåtall var skrivekyndige og et ord var et ord. Stølen ligger nord øst for selve Snilligarden. Mye taler for at Stølen har vært drevet som eget bruk tidligere. I 1692 er den verdsatt til 6 marklag – men Stølen lå da øde. En antar at Stølen har vært drevet som en avlsgard fordi en i 1829 finner innarbeidede og aksepterte navn som: Stølsdalen, Stølsbekken og Stølspynten, noe som skulle tilsi at det har vært sætret/stølet her over lengre tid - og navnene eksisterer fortsatt.

I 1894 selger Ole Johnsen Berg halve Stølen til Morten Jensen Singstad og Elias Larsen Bjørnstad, begge fra Lensvik. I dag står bare stølsbua på Singstadstølen tilbake, alle andre hus i området er

borte – men tuftene vises. Vollen er tilplantet. Singstadstølen (B.nr. 5) er fortsatt i privat eie mens resten av Snillia og Stølen tilhører Songli.

Treskjærerkunsten på Songli.

Jon Jonsen nr 2 og hans far var begge flinke treskjærere som bygde Orkdalsskap. Det gjorde også Pær Hukkelås som bodde i Øvergården. Pær var uvanlig flink til å tegne på frihånd. Han fikk på denne måten gitt uttrykk for sin fantasi og kunstnerevne. Sammen med de to i Nergården lanserte han en ny type Orkdalsskap, den såkalte Songlitypen. Mest aktiv var Pær (Hukkelås) Sognli (17).

Pær tok imot elever, og om vinterkveldene kunne det sitte opptil åtte elever på loftet og lage Orkdalsskap. Han lærte opp bl.a. Jon Graven og Peder O. Kvåle. Jon Graven og Peder O. Songli, utførte treskjærerarbeidene som i dag er å finne i spisestua på Bårdshaug Herregård. Dette arbeidet tok to år for to mann. Olav Grefstad beskriver Orkdalsskapet i sitt manuskript for Norsk Kunstnerleksikon, som følger: "Motivene på skapa Peder O. Sognli tegna var sirlig bladverk som fyller flatene i fyllingene i skapene. Bladverket på skapdørene er ordna symetrisk omkring ei ikke altfor poengtert midtlinje. Helt spesielt for den typen orkdalsskap Peder lagde, er at vangene til skapfoten eller skaphalsen, i tillegg til det gjennombrudte rankemønsteret, også har en dreid eller vridd kort søyle. Karnissen er ofte gjennombrudt i et gittermønster med små rosetter i krysningspunktene, det særkjenner orkdalsskap, og ble videreutviklet av Sognli." Fra Orkdal er det gitt 3 skap til Den norske Kongefamilien. Det første i 1905 – ble laget av "Pær" Songli.

Detalj av overskapet på et typisk "Orkdalsskap"

Elva og veien.

Mellom Våvatnet og Songsjøen renner Sandåa. Der stod det tidligere en kvern, som var holdt for å være svært sikker. Det fortelles at i 1886 var de fleste kverner i distriktet stoppet opp på grunn av vannmangel, og folk fra sju kirkesogn kom til Songli for å male kornet sitt. Det var også et sagbruk ved denne elva.

Songligårdene var markagårder og hadde dårlig veiforbindelse til resten av bygda. Først var veien over Songmoen nærmest en krøttersti, og det gikk lang tid før det ble bygd bru over Sandåa. Skulle en over til Songlia, måtte en "våddå" elva. Siden ble det vanlig å sette opp bukker med bord over om sommeren. Vinterstid gikk de over isen på Songsjøen. Slik var det helt fram til 1890-åra. Da ble "bukkbua" erstattet av den første permanente brua, som kunne tåle hest og vogn (28).

Men, det var ikke bare songlifolket som brukte veien utover Songmoen. Utenfor gårdene lå seterbruk og engslåtter. Trafikken på veien var slett ikke liten, verken om sommeren når sæterfolket med buskapen dro utover, eller vinterstid når høyet fra engslåttene skulle fraktes til bygden. På Songligårdene stoppet folk opp for å hvile.

Bildet er tatt ca. 1912. Våvatnet med Jamtfjellet til venstre og Langlidalsfjellet bakerst til høyre. Midt på bildet og litt til venstre ser vi veianlegget vestover fra Songli. Vi kan se Songlisaga, kverna ved Sandåa og Våvassdammen. I 25 år etter at dammen ble bygd hadde Christian Thams rett til å benytte damvatn fra Våvassdammen – " Når som helst og etter eget forogdtbefinnende til drift av saga og kverna".

Tynsetodden ved Våvatnet.

Mange ganger undres vi over hvordan stedsnavn er blitt til eller hva navnet betyr. Når det gjelder Tynsetodden ved Våvatnet – et navn som fortsatt er i bruk blant lokalkjente – så knyttes navnet til en egen historie som i år 2003 er 126 år gammel.

Sætergårdsbukta ved riksvei 714 er "slutten" av

vatnet når en kjører RV 714 mot Krokstadøra. Selve historien starter i Snillia. På midten av 1800-tallet bodde Knut Gabrielsen i Snillia. I yngre år virket han bl.a. emisær og predikant og reiste rundt på bygdene. Denne virksomheten medførte at han traff kjærligheten, og senere ble det giftemål med Dordi Pedersdatter Åseng fra Tolga i Nord-Østerdalen. Knut og Dordi ble boende i Snillia. (Barna deres solgte Snillia senere og kjøpte Kirkaune 217/1 på Ustjåren). Dordis bror drev stort som skogspekulant i Østerdalen. Han kjøpte skog på rot, drev den ut for egen regning og solgte tømmeret. En gang besøkte han og moren Snillia, og på denne turen kom han over skog i Snilldalen som han fikk kjøpe. Åseng engasjerte skogsfolk fra Nord-Østerdalen til å drive ut skogen. Skogskarene bodde i Snilldalen mens drifta pågikk. Arbeidsformannen het Ingebret Nilsen Eide. Han var 27 år gammel og nylig gift med Olava Olsdatter Erlien, og begge var fra Tolga. Mens Ingebret oppholdt seg i Snilldalen ble han far til en gutt hjemme på Tolga. Da jula nærmet seg, ønsket han å reise hjem til sin kone og nyfødte sønn og tilbringe julen sammen med dem. Med datidens kommunikasjonsmidler var ikke dette noen enkel tur. Derfor besluttet de andre karene å bli i Snilldalen i jula, mens Ingebret tok fatt på hjemturen med hest og slede. Den planlagte reiseruten gikk opp til Våvatnet – Hardmoen – Gangåsvatnet – Svorkbygd – Hostonvatnet/Ringavatnet til Storås og så dalen videre sør-øst.

Før avreise ble han advart mot isforholda på vatna, men som nordøsterdøl var han vant med stabile vinterforhold og han tok ikke disse advarslene alvorlig. For Ingebret ble dette hans "siste reis". Han kjørte fra Snilldalen og opp dalen forbi Snilldalssetrene, forbi Sætergården og opp til Våvatnet. Der kjørte han gjennom isen og druknet.

Det er i år 2003, 126 år siden drukningsulykken skjedde, men hendelsen har gitt stedet et varig navn, Tynsetodden. Hvorfor navnet Tynset og ikke Tolga er brukt, vet en ikke. Men en kan anta at flere av skogskarene var fra Tynsetområdet. Bl.a. vet vi at far til Ingebret hadde kjøpt gard i Tyllidalen som ligger like sør for Tynset.

I følge Åsengs regnskapsbøker kan vi se at han utbetalte pengestøtte til Ingebrets far for å hente den omkomne hjem fra Orkdalen. Ingebret er gravlagt på Tolga kirkegård, og på gravstøtta står følgende: Ingebret Nilsen Eide F. 4.12.1850 – D. 20.12.1877.- En dypt sørgende ektefelle satte ham dette minnet (14).

Christian Thams og Sognli Jaktklub AS

Christian Thams.

I 1907 begynte en ny tid for Sognli – eiendommene ble kjøpt av Christian Thams, med det mål for øye å skape et jaktparadis i Sognli. Han hadde ideer, midler og vilje til å sette ideene ut i livet. Uten Christian Thams ville Sognli mest sannsynlig vært en av mange nedlagte "markagårder". Det er derfor på sin plass å se nærmere på personen Christian Thams. Han ble fostret opp til å tenke stort og nytt. Utdannet seg som arkitekt, men var i sitt yrkesaktive liv først og fremst forretnings- og industrimann. Christian Thams var meget energisk, målbevisst og fremtidsrettet. Han var vant til – og han forventet – å få sin vilje igjennom når det gjaldt virksomheter han var engasjert i. Han hadde gode kontakter og pleide omgang med betydningsfulle personer i inn- og utland, noe han drog fordel av i sine forretninger. De som kjente han har uttalt at de "aldri har truffet en så sympatisk og sjarmerende mann" som Christian Thams "inntil det blir prat om forretninger, da er han farlig". I ettertid imponeres vi av mye ved Christian Thams. Hans liv og virke er på mange måter som hentet ut av et eventyr. Budskapet til den Sør-Amerikanske dikteren Paulo Coelho i boken "Alkymisten" passer godt på Christian Thams: "Når du virkelig ønsker noe og streber mot det, uansett hvem du er eller hva du driver med, er det fordi dette ønsket ble født i universets sjel. Det viktigste er at du klarer å oppfylle din egen historie. Det er din oppgave på jorden". Christian Thams klarte den oppgaven.

Christian Thams' livsløp:

	1867	Født i Trondheim 9. september
12 år	1879	Kostskole i Sveits
19 år	1886	Gifter seg med nederlandsk baronesse
21 år	1888	Arkitektkontor i Nice
22 år	1889	Norges arkitekt på Verdensutstillingen i Paris
23 år	1890	Overtar direktørstolen, Strandheim Brug, kjøper Bårdshaug, bygger ut til "herregård".
26 år	1893	Norges arkitekt på Verdensutstillingen i Chicago
30 år	1897	Jurymedlem på utstilling i Stockholm
33 år	1900	Jurymedlem på utstilling i Chicago og Paris, arkitekt for den norske paviljong i Paris
35 år	1902	Konflikten på Strandheim
37 år	1904	Etablerer Orkla Grube-Aktiebolag (starten på dagens Orklakonsern)
40 år	1907	Sognli Jaktklub AS
41 år	1908	Thamshavnbanen åpnes (Norges første el-drevne jernbane)
43 år	1910	Trekker seg fra Orkla Grube-Aktiebolag
44 år	1911	Direktør for Societe du Madal. Flytter til Paris. Virksomhet i Mocambique, Kenya, Kongo og Uganda
47 år	1914	Legger ned Strandheim Brug
54 år	1921	Slutter som direktør for Societe du Madal. Gifter seg for andre gang
61 år	1928	Gull- og platinagruber i Etiopia
72 år	1939	Gruve- og skogvirksomhet i Romania
75 år	1942	Selger aksjene i Sognli Jaktklub AS
78 år	1945	Tilbake fra Romania til Paris
80 år	1948	Dør i Paris 22. mai

Fet strek betyr opphold i utlandet

Christian var tredje generasjon av Thams i Orkdal. Både Christian og hans tre år eldre bror, Wilhelm, gikk på skole i Sveits fra de var 12-14 år gamle. Christian ble utdannet arkitekt ved Züricher Technikum, og som et ledd i utdannelsen reiste han mye i utlandet. Christans far, Marentius Thams var en forretningsmann med mange ideer og virksomheter. Strandheim Brug på Orkanger var til å begynne med bare et sagbruk (bygd opp i årene 1864 – 67). I 1872 brant Strandheim Brug, og etter at bruket var gjenoppbygd og modernisert, skulle firmaet drive med "trelasthandel og hvad denne står i forbindelse med". Marentius var også den ledende lakseeksportør i Europa (16), (19). Da faren trakk seg tilbake i 1890, fikk Christian ansvaret for Strandheim Brug, og salget på det utenlandske markedet. Det må ha passet godt, for Christian var blitt en mann som så muligheter og grep sjanser. Han var allerede etablert med et firma i Nice. I 1888 ble Nice og Menton rammet av et stort jordskjelv. Dette gav Christian ideen om å føre opp trehus som kunne motstå rystelser. Det lyktes firmaet Thams & Co å få solgt lettbygde trehus fra Thams i Orkdalen til de jordskjelvrammede områdene. I 1912 kunne man finne trehus fra Thams & Co rundt om i Europa, i Syd-Amerika og India (16).

Christian var en utmerket arkitekt og fikk mange hedersbevis for sine bygninger rundt om i Europa. På verdensutstillingen i Paris i 1889 fikk han de eneste gullmedaljene som ble utdelt for god arkitektur. Ferdighusene ble produsert i en blanding mellom sveitserstil og nasjonalromantikk, ikke Jugend-stil som var moderne i Europa for øvrig. I tillegg var det noe pompøst over bygningene. Vinterhagene hvor man kunne gå ut å røyke, var tidstypisk. En slik fantes også på Songli. Thams var utdannet i Tyskland og bodde delvis i Paris, og man skulle tro hans arkitektur ble sterkt påvirket av det som var moderne i Europa. Det ble den til en viss grad, men han hadde stor interesse for den nasjonale stilen og byggeskikken. Thams bidro også til at treskjærerkunsten fikk utvikle seg i dalføret og gav denne anseelse, ved at han brukte lokale treskjærere til å utsmykke både bygninger og møbler. Dette gav legitimitet og status til treskjæring, og fikk betydning for smak og stil. Flere verksteder jobbet spesielt for Thams. I Orkdal lønnet Thams en arbeidsstyrke på rundt 300 personer ved århundreskiftet (16).

Gruvedrift.

På Løkken hadde Thamsene atter andre interesser. Svovelkisen i de gamle kobbergruvene hadde fått ny verdi fordi sulfitt-celluloseindustrien i Europa trengte svovel. I 1904 ble Orkla Grube-Aktiebolag dannet.

Gjennom stor utbygging ble Løkken Verk det største bergverk i sitt slag i Norge. For å drive rasjonell og lønnsom gruedrift, måtte hestetransport erstattes med jernbane. Jernbanen til Svorkmo, Norges første elektriske jernbane, ble åpnet av kong Haakon den 10. Juli 1908. Svorkmo var det 3. største tettstedet i Sør-Trøndelag på denne tiden. Samtidig var dampskipet "Orkla" ferdig fra Trondjems Mekaniske Verksted, og ble satt i trafikk mellom Trondheim og Thamshavn. Den offisielle trafikken med D/S Orkla og Thamshavnbanen startet den 15. juli, og med det en ny tid for dalførets innbyggere. Nå ble det mulig å ta en reise tur retur Trondheim på en dag, mot to-tre dager tidligere. To år senere sto banen ferdig helt fram til Løkken (19).

Driften av Thamshavnbanen krevde energi, og Våvatnet ble reguleringsmagasin for Skjenaldfossen kraftstasjon. Den første kraften ble produsert i 1906 med et aggregat på 300 kW. I forbindelse med kraftutbyggingen kom Thams til Songlia. På samme tid begynte hjorten å innvandre til området, og Christian Thams fattet interesse (19).

En tidsvandring i Songlinaturen.

Vi har vært innom både Thamsenes trelast- og gruvevirksomhet. Når det gjelder Thams sin virksomhet på Songli, stopper vi opp litt i tiden rundt 1900 og tar et tilbakeblikk. All virksomhet i skogene rundt omkring dreide seg kun om høsting. For Orkdalsregionen gikk det ekstra hardt ut over skogen. I andre halvdel av 1600-tallet var det et konfliktfylt forhold mellom trelast- og bergverksinteressene. Gruvene på Løkken hadde tilgang på skog og ved til sin fyrsetting i gruva i en sirkel med radius på 3 mil fra gruva (circumferens), noe som førte til mangel på tømmer ved trelastbrukene. Disse måtte søke å dekke opp sitt behov utenfor cirkumferensen. Går vi fremover i tid så ser vi at det med visse mellomrom starter opp sagbruksvirksomhet men som må innstille igjen p.g.a. tømmermangel etter rovhogst. I forbindelse med Thamsfamiliens virksomhet ved Strandheim bruk så kjøper de opp både eiendommer og skog på rot som høstes/uthugges. Strandheim Bruk ble uten forvarsel nedlagt 1. februar 1914. Flere årsaker til dette er nevnt, men mangel på lett-tilgjengelig tømmer synes å være en grunn.

Chr. Thams kjente nok historien samtidig som han så fremover. Den 17. mars 1898 ble det nedsatt en arbeidskomité for stiftelse av Skogselskab i Trondhjem og Det nordenfjeldske Norge. Chr. Thams ble komiteens formann og ble med dette med på å starte "Skogselskapet i Sør-Trøndelag". Målet for

selskapets virksomhet vises best ved å henwise til et "Opraab" som ble utsendt i april 1899: "Høi og lav, alle maa bidrage til dette maal: at gjøre landet ligesaa skogrigt, som det engang har været". Med etableringen av skogselskapet starter skogplantingen i Trøndelag (33), (34).

Selv om jaktinteressene utvilsomt har vært hovedgrunnen til etableringen av "Sognli Jaktklub" – er det viktig å ha kjennskap til dette for å forstå Thams' virksomhet på Songli. Virksomheten hadde et klart preg av "å så og å høste" og gjøres på tvers av enkeltinteressene. Dette benevner vi i dag som "flerbruk". Omfattende og konkrete viltstelltiltak iverksettes – uten at alle hadde tilsiktet virkning. De var imidlertid bygd på den tids kunnskap om viltpleien. Vi ser at voller i utmarka høstes på en for alle parter tjenelig måte, noe som i ettertid regnes som en viktig faktor for hjortestammens utvikling på eiendommen. For som Thams skriver i sitt memorandum fra 1926: "...jeg tror nemlig at hjorten vil holde sig der hvor den kan få spise haa". En ganske omfattende skogplanting, med utsetting av flere forskjellige treslag, kommer i gang. Denne omtales som en av de største i fylket. Det drives forsiktig hogst på eiendommen helt frem til 1935. Dette året bygges det 2 fløtedammer i Grytdalselva og en mer omfattende hogstvirksomhet starter i Grytdalen. Tømmeret fløtes ned elva til sjøen ved Krogstadøra. Hogsten fortsetter med varierende uttak frem til 1950/51. Siden er det ikke hugget skog i Grytdalen – med unntak av skjøtselstiltak knyttet til landskapsvernet rundt 1990. Skogsdriften – sammen med historien bak alle eiendommene som inngår i Songlikomplekset – gir oss et bilde av forholdene like før og etter forrige århundreskiftet. Utmarksslått og beiting var den herskende aktivitet. Av gamle skylddelinger kan vi lese om "innmarken" eller "engstykke" som i dag ligger i tykkeste skog. Gamle bilder fra Sognli viser også at det var helt snaut rundt garden. Tømmerfør/hogsmoden skog var på det nærmeste uthogd etter pløkkhogst i hele Grydalsområdet og det er først mot slutten av Thamsepoken at en finner det forsvarlig å foreta investeringer for å gjenoppta skogsdriften i større skala (24).

Mange har stilt seg spørsmål om hvordan det var mulig for Thams å samle alle disse eiendommene og hvorfor folk solgte. Mye av forklaringen ligger nok i selve personen Thams og måten han gikk frem på. Men selv om penger var en viktig faktor så er ikke dette alene forklaring god nok. Tiden oppkjøpene skjedde i er vel så viktig. Skogbruksinteressene var av naturlige årsaker – som nevnt ovenfor – av liten betydning for folk. Utmarksinteressene med fortilgang – som tidligere hadde betydd svært mye i alle bygder

Foto av Songli gård ca. 1920. Bildet er tatt mot vest. Vi får et inntrykk hvor åpent det var.

– var på denne tiden avtagende. Den viktigste årsaken til dette var nok at jernploegen kom til regionen mot slutten av 1800-tallet. Ved å snu torva kunne bonden utnytte hjemmejorda og nærliggende områder langt bedre, med større avlinger og mindre behov for utmarksarealer. Og vi ser at Thams fortsatt holder muligheten åpen for flere til å høste avling fra utmarka etter at han har kjøpt eiendommen.

Jakt på jaktterrenger.

Thams hadde allerede kjøpt flere eiendommer i traktene, og i 1907 kjøpte han begge Songligårdene. Den ene halvparten av Grønndalen ble overtatt av Thams allerede omkring århundreskiftet, den andre halvparten tilhørte Nilsstuggu og ble solgt med denne. Han kjøpte også opp en rekke andre eiendommer, og skapte med dette Songlieiendommen som vi nå kjenner den. I tillegg kjøpte eller leide han jakt- og fiske-rettigheter av andre grunneiere, sånn at han disponerte jaktrettigheter på over 90 000 dekar. Eiendommen strakte seg fra Snillia i nord-østlig retning til Nåvåberget og Langlidalsfjellet i vestlig retning. Avstanden mellom ytterpunktene var ca 2 mil, og en halv mil på det bredeste. Grensene for eiendommen ble godt markert med varder og metallskilt.

Bøndene hadde lite kontanter og mange solgte til Thams. En del motvilje var det allikevel, og det verserer en del historier omkring forhandlingene. Marentius hadde gjennom flere år forsøkt å kjøpe Sætergården i Snillfjord, men uten hell. Christian var ikke mindre interessert, og gjorde også et framstøt. Eieren, Johan Sætergård, var ikke interessert i å selge, og Christian fikk det samme svaret som far hans hadde fått- det ble ingen handel. Thams hisset seg opp over dette, og i sinne skrek han: "Dra til helvete med gården og se hva du får for den der". Hvorpå Johan svarte stille og rolig: "Ja, det koinn æ no væl gjørrå, men den føsst æ træft dær, va no vel far din, og da vart det vel såmmå gnage der au". – En slik ekte trøndersk replikk kunne ikke Thams stå for, så han måtte le (5).

Våvassdammen ble bygd ca 1910. Våvatnet tjener som vannmagasin for Skjennaldfossen kraftstasjon, som ble bygget for drift av Norges første elektriske drevne jernbane - Thamshavnbanen (1908). Fra Våvatnet renner vannet fritt igjennom Sandåa, Songsjøen, Songa til Gangåsvannet.

En helt ny epoke tok til for Songligårdene. Bygningene ble restaurert, samtidig ble det plantet skog overalt omkring gårdsanleggene. Nye eiendoms-kjøp ble foretatt. Rundt 1910 bygges Våvassdammen i tilknytning til kraftproduksjon i Skjennaldfossen. I Sandåa er det både sag og kvern på denne tiden. Tinglyste dokumenter viser at gården kunne benytte vatten fra denne nye dammen etter eget forogdtbefinnende når de ville – til drifta av saga og kverna – i 25 år fremover i tid. Noenlunde samtidig bygges også en dam i Songsjøen. Denne har alltid vært i gardens eie. Hvorfor dammen ble bygget er noe usikkert, men ønsket om å få et bedre fiskevann og det å kunne beskue et vannspeil i fra gården kan ha ligget bak. Men det foreligger på den tid også planer og tegninger for egen kraftproduksjon til gården – datert september 1918 – med beregnet kapasitet 36,4 KW – 50 HK. Tilsvarende plan er også utredet for Andølstjønna ett år senere med kapasitet 78 kw – 106 hk. På 1950-tallet ble damkonstruksjonen i Songsjøen underkjent av Vassdragsvesenet, dammen ble uttappet og vatnet ført tilbake til sitt normale nivå. Strandsonen er senere tilgrodd uten menneskelig medvirkning ().

Sognli Jaktklub AS. Den 7. Desember 1907 etablerte Thams et eget selskap, Sognli Jagtklub Aktieselskab, som skulle stå for drift av eiendommene (19). Her skapte Christian Thams sitt jaktparadis og perioden fra 1915 til 1930 var den rikeste tiden for Songli.

Kart over eiendommen. (Kartet kan sees på de to neste sidene). Thams ønsket å kartlegge Sognli Jaktklub's eiendommer. Dette arbeidsoppdraget gikk til Fjellanger Opmaaling i Trondheim. Dette var i

1910 det aller første arbeidsoppdrag for firmaet – og starten på dagens Fjellanger Widerøe. Første del av kartet ble ferdigtegnet i 1912. Kartet henger i dag i undervisningsrommet i hovedbygget på Songli og er et stykke oppmålings- og håndtverksarbeide av ypperste kvalitet. Alt markarbeide – som måtte bygges opp helt fra bunnen av – er utført av kartegneren selv. Kartet er meget detaljert og fint fargelagt.

Mathy Thams (helt til venstre) og Christian Thams (til høyre for bilen) sammen med franske gjester i Hjortdalen ca 1930.

Viltstell og oppsyn.

Thams var hjemme fra Paris hver høst sammen med venner fra inn- og utland.

Selv om Songlieiendommen ble bestyrt fra utlandet ble den holdt i god stand på Thams instruksjoner. I 1927 ble det bygd nytt sommerfjøs øst for gården ved nord-siden av Songsjøen, med beiting i de sørvendte slettene østover mot Fjellkjøsvatnet. Dette ga grunnlag for tidligere drift enn det gamle sommerfjøsset med beite på motsatt side av Songsjøen opp mot sameiet i Jamtfjellet. Det gamle sommerfjøsset lå ved gårdsveien et lite stykke sør for Sandåbrua. I forbindelse med nybygget ble det også anlagt vei ned til Songsjøen for å lette transporten av melk for budeiene. Veien – og tuftene etter bygget – er fortsatt synlig i dag. Selv om Thams oppholdte seg mye i utlandet, hadde han god styring på det som forgikk på Songli. Alt som skulle gjøres mens Thams selv var i utlandet, var planlagt til minste detalj. Hver arbeidsoppgave var sirlig oppført. Alt fra hvor rottefellene skulle stå, hvordan bærbuskene skulle beskjæres, til viltstellet. Thams startet umiddelbart – etter hvert som eiendommene ble oppkjøpt – å håndheve jaktklubbens eiendomsrettigheter gangske strengt. Den gang var dette noe som var nytt og uvant for mange. De ytre grenser ble forsynt med godt synlige grenserøyser og "grenseflagg" i metall – med påskrift "Sognli Jaktklub". En rekke personer ble engasjert for å forestå oppsyn med jakt, fiske og beite på eiendommen. Vi kjenner flere historier om arrest i

fremmede beitedyr og krav om betaling for oppstalling av disse. I 1926 ble det utlovet en godtgjørelse på kr. 50,- for "hvert jaktparti eller enslig jeger eller fisker, som efter respektive anmeldelse blir dømt".

Oppsynets oppgaver var mange og omfattende bl.a. skulle de påse og vedlikeholde grensemerker og følge med i viltbestandens utvikling og rapportere dette. Det ble ført protokoll over alt som ble skutt og fanget av vilt og fisk på Songli. Måten Thams tenkte på kan sees som et tidlig eksempel på det vi i dag kaller flerbruk. Det vil si at tradisjonelle primærnæringer utøves med en mer integrert målsetting, hvor det tas økologiske hensyn både til vegetasjon og dyreliv (29).

Grytdalen med sin rike vegetasjon ble med åra den sentrale delen av Sognli Jaktklub A/S. Hjortens innfartsveier fra kysten pekte mot Grytdalen, og for å få dyra til å stoppe opp her, satte Thams i gang viltstiltak av forskjellig art.

Minister Thams med jaktvenner i Songli i 1926. Fra venstre Ivan Bakken, Matti Thams, minister Thams, Lars Blåsberg, Johan Berg, og senere fylkesskogmester Wisth. Jakttrofeet er en 17 spirs hjort felt av tannlege Røhme. Hjorten ble utstoppet og er i dag å se i Vitenskapsmuseet i Trondheim. Bildet er tatt av tannlege Røhme, Orkanger

Skogplantingene på Songli var omtalt som de største i fylket. Både gran og fremmede treslag ble plantet. Plantingen var ment å gi mer skjul for viltet. På noen steder, helst i Grytdalstraktene, i Bjønndalen, Grønnhaugen, Grytdalssætrene og i Melandsøyen ble myr og gamle engslåtter kultivert på en ny måte. Jorda ble snudd og gjødslet og siden isådd havre og timotei. Mye ble satt inn på at hjorten skulle trives, sommer og høst. Myrgresset ble slått og satt på stakk til vinterfor. Ved Songli, i skogkanten, ble det sådd potetlignende frøsort importert fra Tyskland. Poteten var uspiselig, men hjortedyra satte stor pris på gresset. Som tidligere omtalt ble flere av de gamle boplasser og sætervoller bortsatt til "lotteslått". Med lott menes at en viss andel av avlingen skulle forbli i grunneiers eie mens resten

tilfalt driveren. Den forandel som tilfalt eieren ble på Songli benyttet til hjortefor eller for til gården. Under driften kunne "lottesfolket" ha med seg husdyr tilknyttet drifta, men det var forbud mot å ta med seg hund eller katt av hensyn til viltet. Beitende hjort ble et vanlig syn på jordene ved Songli i tiden som fulgte. Bekker ble rensset for at de lengst mulig utover høsten og vinteren skulle skaffe rennende vann til hjorten. Ingen anstrengelser ble spart. Var det antydning til et "hjortetråkk", ble slikkesteiner lagt ut, og tråkkene ble på få år til brede hjortestier som fortalte iakttakeren at bestanden vokste. Grytdalen ble en brunstplass for hjorten.

19 spirs hjort i Songli på 1930-tallet

Avskyting av hjort.

Etter et tiår var dalen som et eneste "rokk" om høsten når parringen begynte. Hjortebrølene kunne høres dag som natt de hektiske ukene det hele varte. I Grytdalen vokste det fram en hjortestamme som ble navnsput. I Thamstiden var det vanlig at man kunne "ta ut" et hjortedyr for hvert eiendomsnummer (matrikelnummer). Sognli Jaktklub var sammensatt av 87 eiendomsnummer og i tillegg kom de eiendomsnummer der en hadde kjøpt jaktretten. Thams søkte derfor om å få "ta ut" et bestemt antall dyr på Songlieiendommen – uavhengig av matrikelnummeret – slik at dyrene kunne skytes hvor som helst på valdet. Dette ble innvilget, og er første gang – i ganske så stor omkrets – at lisensjakt tilsvarende dagens praksis ble utøvet.

Hjortegård på Songli.

Ganske tidlig fikk Songli sin hjortegård. Den første hjorten som ble fanget var en liten kalv – fanget i Jøssavollen. Et par vintre etter hadde ei hjortkolle forvillet seg ut på isen. En sandkjører oppdaget kolla og syntes den oppførte seg litt underlig, når sandkjøreren nærmet seg begynte hjorten å gå i ring, slik fortsatte det til dyret stupte. Det viste seg at kolla var blind på

Den første hjorteinnhegningen på Songli ble anlagt i Thams sin tid som en del av viltpleien jaktklubben drev.
Fra venstre: Doktor Ramstad, tannlege Røhme og Johan Berg. Nilsstuggu kan skimtes i bakgrunnen til venstre.

et øye. Hun ble gående i hjortgården like nedenfor husene. Om våren fikk hun en kalv –en oksekalv, som levde opp og tilbragte alle sine dager i hjortegården. I hjortegården var han ikke alene. Dit kom dyr som ble fanget, og mange ble født der.

Mer enn bare hjort.

Songlireviret var ikke bare hjorten og tiltakene omkring den. Kongeørn var et vanlig syn, tung skogsfugl lettet fra beiteplassene langs de nedlagte sætervollene, i elvedalen fant beveren sitt fristed og overalt i fjellene omkring var rypeflokkene store og mange. Det ble også satt ut bever, hare, ender og ferskvannskreps. Oppaling av fjordhest sto også på programmet. Det var innkjøpt en hingst og to hopper.

Thams tok estetiske hensyn i alt han foretok seg. Han hadde øye for detaljer, og utnyttet ressursene godt. Stein fra vassdragsutbyggingen er brukt til å bygge en vakker steinmur som rammer inn gårdstunet og fjøset. Det ble også bygd en portal med oppkjørsel midt fremfor hovedbygningen. Alt bar preg av god planlegging av arkitekten (5).

Songlireviret ble et levende monument over en

Hesteskyssen står klar.

manns skaperglede. Her levde rovvilt "på lik fot" med det matnyttige, men for å begrense rovviltet ble det satt i gang en organisert fangst, først og fremst av rovfugl. Først ble 25 pelesakser satt ut. Etter en tiårsperiode var det 250 slike sakser. Fangsten i perioden ble 8-900 rovfugler av flere arter. Men tiltakene ga ingen økning i det matnyttige viltet, og Thams satte siden et stort spørsmålsteget ved om han hadde handlet riktig.

Rovfugler er det fremdeles en god del av på Songli. Sommeren 2002 var et jaktlag vitne til at sju ørner gikk til angrep på en hjortekalv. Ørnene flokket seg rundt kalven i lufta, så kalven ble temmelig forvirret. Fuglene arbeidet i flokk og hadde sett seg ut et morløst individ. Hunden til jegerne ble også interessert og satte i å bjeffe mot de ilskte ørnene. Ørnene stupte ned mot hunden, og jegerne måtte skyte et skudd i lufta for å skremme ørnene vekk. Denne kalven var alene, og var derfor et lett bytte for ørnene. For noen år tilbake var også representanter for forsk-

Rovdyr og rovfugl fanget i Songli Revier.		Oversikt over gevirets utvikling paa dyr feld i Songli Revier.	
Kon	41		
Han	8		
Besven	10		
Ørn	8		
Hornskalle	39		
Spervehok	58		
Halsen	11		
Songli	85		
Kråge	21		
Falk	30		
Fjellving	5		

Materiale til Trøndelagsutstillingen 1930 – "Rovdyr og rovfugl" og "Oversikt over gevirets utvikling paa dyr feld i Songli Revier".

Rovfuglfangst i tretopp. Det ble brukt "Pælesakser" til fangst av rovfugl på Songlieiendommen. Dette var en del av datidens viltpleie og Songli Jaktklub AS mottok utmerkelse og diplom fra Trondhjems Jæger og Fiskeforening i 1916 og fra "Trøndelagsutstillingen i 1930" for "bekjempelse av rovdyr" og "god viltpleie".

ningen vitne til at ørn tok en hjortekalv. Ellers er ikke hjort daglig kost for ørn. Thams opplevde selv, at de om lag 800 - 900 rovfugler han "tok ut", over en periode på 10 år, ikke førte til noen nevneverdig økning i bestanden av matnyttig vilt.

Telefon kommer.

Songli fikk ganske tidlig i Thamsperioden innlagt telefon med egen linje over høydedraget (Fossmarka) til Skjennaldfossen kraftstasjon. Tidsmessig antar en at dette var like etter byggingen av Våvassdammen. Telefonlinjen var i bruk frem til 1950-tallet og ble erstattet med Televerkets nye linje over Songmoen. Thams fikk også installert hustelefoner på en del hytter som Hjortdalen, Bjørndalen og Svartjønndalen – med linjer til Songli. Disse er ikke lengre intakt men vi kan enda se spor etter telefonlinjene.

Fyrsten av Monaco – prins Albert,

var en kjent forretningsmann som på denne tiden hadde inngått et samarbeid med Thams. Bl. a hadde de dannet det store afrikanske handelsforetandet "Societe du Madal" med hovedsete i Paris. Selskapet sto for produksjon av oliven, kaffe og gummi på det Afrikanske kontinent. Thams ble i 1911 ansatt som direktør i selskapet (19), (16). Mange prominente gjester fikk komme å ta del i Thams virkeliggjorte drøm.

Fyrst Albert har sovet og spist på Songli, skutt hjort i marka, og spist stekte poteter på Hjortdalshytta. Flere ganger tok fyrsten turen fra Monaco, for å besøke dette hjorteterrenget og sin venn og kollega Christian Thams. Flere historier er kjent fra hans besøk. Høsten 1912 besøkte fyrsten av Monaco Orkdalen. Han kom som gjest til generalkonsul Thams på Bårdshaug. Fyrsten reiste med sin nyervervede yakt "Hirondelle" – et skip som var både dampdrevet og seilførende. Dette var en stor begivenhet, og har blitt husket og gjenfortalt gjennom generasjonene. Skipet kastet anker utenfor Thamshavnbyrgga. Ved dette besøket hadde fyrsten med seg en bil som han ønsket å benytte under oppholdet i Orkdalen. Thams skrev en søknad til de riktige myndigheter allerede i god tid før fyrstens besøk. Han ventet forgjeves på et svar og skrev et nytt brev noen dager før fyrsten skulle komme. En del av historien er at "Byråkratene arbeidet like sent den gang som i dag", og fyrstens bil kom ikke i land under Orkdals-besøket. Fyrsten hadde også besøkt dalen i 1908 – han besøkte ikke dalen flere ganger. Krigsåret 1914 nærmet seg og mye ble forandret. Restriksjonene på biltrafikken varte imidlertid i mange år etter fyrstens besøk, og ennå i 1920

Fyrsteyachten S/Y Hirondelle, som betyr Svalen, ved Thamshavn. Den hvite båten som sees utenfor yachten på vei mot Thamshavnkaia, er rutebåten Orkla. Den gikk i rute mellom Orkanger og Trondheim.

Fyrst Albert 1 av Monaco utenfor en av Hjortdalshyttene i 1912. Fyrsten var flere ganger på besøk hos Christian Thams.

måtte bilister finne seg i at de ikke hadde noe på veiene å gjøre på den tiden av døgnet bøndene fraktet melka til meieriet (11) .

Thams'gevirsamling.

Thams hadde en flott gevirsamling, og atskillige utstoppede fugler og dyr. Gevirene har kommet flere til gode. I 1968 fikk Norsk Skogbruksmuseum på Elverum gevirer fra Songli (30). Gevir av hjort i fangenskap er komplett fra 1. til 12. årgang, og er blant de som finnes på Skogbruksmuseet. I tillegg finnes 34 andre gevirer av kronhjort, og sju hjortehoder med gevir. Rovdyrsaks og rovfuglsaks fra Songli er også i denne samlingen.

På Songli eksisterte en betydelig samling av utstoppede hjortehoder, dyr og fugler. I 1968 ble dette gitt til Skogbruksmuseet på Elverum, Universitetet i Trondheim og skolene i Orkdal.

Universitetet i Trondheim har en del utstoppede fugler som kommer fra Songli. Noe finnes også på skoler i Orkdal.

"L'aiglon".

Thams fikk fraktet opp til Våvatnet en dampbåt med fløyelssalong til forlystelse for seg og sine gjester. Navnet på båten var "L'aiglon" som er det franske ordet for "ørnungen". Til daglig ble den kalt "Lailon". Transporten bli utført på vinterføre 1912-13 med dobbelt sett med fram- og bakstøttinger og med 4 eller 6 hester forspent. Dampmaskinen ble utbyttet med en 13 hesters forbrenningsmotor. Mekaniker Sivert Fergestad ble engasjert som maskinist og altnuligmann om bord. Ellers fortelles det at båten var lekk når den kom på vannet, slik at en av de ansatte fikk ekstra betalt for å ligge i båten og lense denne. Som kjent var Våvatnet regulert allerede på den tiden. For å kunne møte en varierende vannstand ble det derfor anlagt en lang steinbrygge ut fra naustet slik at båten kunne legge til ved lav vannstand. Eget naust ble bygd. Verken naustet eller båten eksisterer i dag. Båten ble brent på vannet (22).

L'aiglon, – ørnungen – på Våvatnet. Bildet er tatt i Svarttjønnbukta mot nordvest, med Båtvikhaugan og Våvasslifjellet i bakgrunnen.

Slutten på Thamsepoken.

Mange har vært av den oppfatning at Thams ble landsforvist ved dom. Dette medfører ikke riktighet. Han ble dømt av Høyesterett i 1930 og med den sterke ordlyden "svik" i forbindelse med en aksjetransaksjon. En antar at Thams opplevde dette som så krenkende at han selv valgte å oppholde seg i utlandet til dommen var foreldet. Så tidlig som 1911 hadde han allerede slått seg ned i Paris. Han hadde planer om Norgesvisitt i 1940. Både på Bårdshaug og på Songli ble det gjort forberedelser til hjemkomsten, men p.g.a. krigen ble ikke dette aktuelt. Thams oppholdt seg i Romania ved utbruddet av 2. verdenskrig – der han ble liggende "værfast" og kom ikke tilbake til Paris før i 1945. Til Norge kom han aldri mer og døde i Paris i 1948. Mange har også stilt spørsmål ved om hvorfor han solgte Songli som han hadde nedlagt så mye tid og arbeide i. Å gi en forklaring på dette blir spekulasjoner. Det er naturlig å tro at krig i Europa og det forhold at han var en 75 år gammel forretningsmann som lenge hadde bodd – og fortsatt bodde i utlandet – var medvirkende faktorer til at Songli ble solgt i 1942.

Songli i krigsårene.

Aksjekapitalen i Sognli Jaktklub var i starten kr. 100 000, Men økte siden til kr. 250 000, Fordelt på 2 500 aksjer. I 1941 viser aksjefordelingen at fru Thams hadde majoriteten med 1 674 aksjer, disponent K. Bajern 825 aksjer og O. A. Kvaale 1 aksje. Før jakten i 1941 kan en se at nye eiere er kommet til Songli. 1942 benyttes som det formelle overdragelsesåret. Eiendommer som ikke inngikk i aksjeselskapet var Svarttjønnndalen og Andølsbaklia. Disse var i Thams' datters eie. Ved dette salget overtok et forretningskonsortium i Trondheim aksjemajoriteten. Det ble da satset på skogsdrift og de tradisjonelle jordmiler for brenning av trekull ble erstattet med stålmiler. Disse var demonterbare og kunne flyttes for bruk nært hogstområdet. Milene kunne monteres eller demonteres av 2 mann på under halvtimen. Tyngste del var ca. 60 kg. Dette er det eneste kjente tilfelle på at slike stålmiler er brukt i Norge (35).

I et brev mellom de to kompanjongene fra Trondheim, datert 15. desember 1942, kan en lese at: "...Milene er nu montert i hus med trallespor, kappsag og knuser, silo og oplagsrum, alt under tak, og skulde være førsteklasses og rasjonelt i enhver henseende." Dette var på vestsiden av gårdsveien sør for Sandåbrua og det står fortsatt en mile på dette stedet. Resten av milene står i Funnbuengenget, med unntak av en mile, som er utkjørt til museet i Orkdal. For hver

favner med ved regnet en med at en fikk 10 hl. Trekull. Hogsten foregikk i Våvasslia, Ellingsgården og senere i Grytdalen. For frakt av trekullet ble det anskaffet lastebil med henger. I ovennevnte brev står Tvangs-/rovhogsten i Skjennalddalen (Fossmarka) beskrevet. Dette var pålagt tømmerhogst av okkupasjonsmakten – noe skogeierne måtte regne med den gangen. Gjennom hele krigen var det stor aktivitet i Songliskogene og mye folk i arbeid. I ovennevnte brev mellom de to kompanjongene fra Trondheim kan en lese at "det var avvirket over 3000 favner ved hvorav 1 400 favner var levert til Trondheim".

Kullbrenning fortsatte i stor skala gjennom hele krigen og foruten de nevnte stålmiler så ble det også drevet på tradisjonelt vis med jordmiler – bl.a. ved Snilliøyan helt nord i eiendommen. Arbeidsfolk losjerte i Snillia og milene ble brendt nede ved elva. Veden som ble brukt var slindbarket på to sider og kappet i lengder på 60 cm. Brenning av kull var et omfattende

Stålmiler fra trekullproduksjon under krigen.

arbeide – med kontinuerlig døgnvakt. Enkelte arbeidsoperasjoner kunne være direkte farlige. En av de som var med på skogsarbeide i dette området fra 1936 og ut krigen har fortalt om brenningen og arbeidet med å passe ventilasjonen/luftingen slik at ikke veden brant opp. Den farligste delen av dette arbeidet var når de måtte opp i milen og banke denne i hop med klubber. En måtte hele tiden passe på torvtildekning og unngå å trø gjennom torva – for som arbeidsformannen sa – "Dette er farlig arbeide karer – så vær forsiktede. Hvis en av dere faller igjennom og inn i mila, så er det viktig at de andre skynder seg å kaste på torv for å tildekke hullet. Det er ikke noe håp for den uhel-

dige, så vi får prøve å berge kullet".

I 1943/44 var nye aksjonærer kommet inn i Sognli Jaktklub. I 1944 ble elektrisiteten ført frem til grenda og Songli. Æren for dette skal daværende hovedaksjonær ha. Ved utgangen av krigen var de fleste aksjonærene nasister. Departementet for fiendtlig eiendom tok derfor beslag i disposisjonsretten for eiendommen ved freden i 1945. Etter krigen kom rettsoppjøret og avventing av resultatet. Så fulgte en periode med utredninger om hva som skulle gjøres med eiendommen. Salg av eiendommen, alternativt oppstyking og salg av tilleggs-/skogsareal til gårdbrukere i området, ble også vurdert. I 1951 ble det fremmet en innstilling til Stortinget om at staten skulle kjøpe Songli. Dette ble vedtatt av Stortinget 16. februar 1952. Aksjekapitalen ble innfridd med kr. 525 000,-. Med dette kjøpet opphører Sognli Jaktklub AS og Songli forsøksgård er en realitet.

Staten overtar Songli

Intensjonene med overtagelsen.

Statens overtagelse av Songli representerer første og eneste gang staten har ervervet eiendom til et slikt formål som tilfellet er med Songli. I stortingsproposisjonen, landbrukskomiteens innstilling og stortingsforhandlingene, går det klart frem hva som er hovedhensikten med ervervelsen: "Songli skal være en forsøksgård for viltforskning og viltpleie, samt forskning og forsøk vedkommende ferskvannsfiske". I tilknytning til stortingsdiskusjonen om forvaltningen av gården tilføyde statsråd Nordbø: "...mange andre interesser må då sjølsagt vika for det som er hovudformålet med kjøpet".

Ved ervervelsen går det også klart frem at eiendommen skulle ligge under Landbruksdepartementet inntil et Viltdirektorat var etablert, som skulle overta administrasjonen. I 1964 ble Direktoratet for jakt, viltstell og ferskvannsfisk opprettet, og statens viltstellersundersøkelser ble overført til dette direktoratet. Ved overtagelsen var arealet oppgitt å være 77 000 da totalt og 150 da dyrket jord. Songli ble et senter for hjorteforskning blant mye annet.

De jakt- og fiskeretter som Thams hadde kjøpt og skilt ut fra andre hovedbruk ble tilbakesolgt til de opprinnelige brukene.

Kritikk fra "Naturparkens venner".

Det har ikke alltid vært enighet mellom folk i distriktet og de myndigheter som har stått for driften av Songlieiendommen. På -70 tallet var mange indignert over den framferden direktoratet utviste. Kadaver etter hjort som var felt for forskning ble funnet i Grytdalen.

Folk som gikk turer i området reagerte sterkt på funnene og syntes det var svært utrivelig. Avisene hadde stadig artikler og uttalelser fra folk som hadde meninger om hjorten og Grytdalen, med påfølgende svar fra forskere og forvaltningsmyndigheter. Avisskriveriene pågikk i flere år. I 1975 ble "Naturparkens venner" stiftet. Det ble satt i gang en underskriftskampanje, og flere hundre mennesker skrev under på at de ikke var fornøyd med forvaltningen av Songlieiendommen. Det var verbal krig mellom myndighetene og orkdalingene. På den tiden var Gro Harlem Brundtland miljøvernminister. Hun kom til Orkdal og møtte orkdalingene i forbindelse med denne saken. Konflikten ble etterhvert løst, og det ble ordnede forhold. "Naturparkens venner" hadde da utspilt sin rolle, og ble oppløst i etterkant av konflikten.

Forskning på Songli.

Fra naturens side representerer Songli-eiendommen et variert tilbud av naturtyper og dermed studieområder på mange forskningsfelt. Det verna området i Grytdalen utgjør et verdifullt referanseområde. I 1954 startet faglig aktivitet i regi av staten på Songli Forsøksgård. Arbeidet ble utført av det som da het Statens Viltundersøkelse. Oppmerksomheten ble i første omgang rettet mot hjortestammen, men det ble også utført registreringer av fuglefaunaen. En større innhegning for hjort ble satt opp i 1957. Helt frem til sommeren 2002 var det hjort i innhegningen. De siste to gjenværende hjortene ble da sendt til Svanøy Hjortesenter.

I årene fram til 1968 ble det utført grunnforskning som har gitt et verdifullt datagrunnlag for hjortebestandens kjønns- og alderssammensetning og reproduksjonsforhold. 1970 ble det bygd en ny hjorteinnhegning, noe som gjorde det mulig å gjøre studier innen fysiologi, ernæringsbiologi, atferd og andre felt som hører inn under moderne økologisk forskning. Utover i 1970-åra ble forskningsaktivitetene på Songli utvidet gjennom samarbeidsprosjekt med universiteter og forskningsinstitusjoner i inn- og utland. Mange utenlandske forskere har gjennom årene hatt sin arbeidsplass på Songli i perioder. Songli var i denne perioden hovedsete for den hjorteforskningen som pågikk i Norge, med flere større prosjekt med merking av hjort på overvintringslokalitetene ved kysten. Ingen steder i landet er hjortens biologi så godt kjent som i Songli- og Orkdalsregionen. Norsk institutt for naturforskning (NINA) har de siste årene vært den viktigste brukeren av Songli Forsøksgård i forskningssammenheng. NINA har også gjennomført flere store prosjekt innen ferskvannøkologi og fiskeforskning på Songli. I overkant av 60 vitenskapelige og populærvitenskapelige arbeider er publisert, på grunnlag av undersøkelser som helt eller delvis har sitt opphav på Songli. En rekke hovedfags- og doktorgradsstudier er helt eller delvis gjennomført på Songli Forsøksgård, med en faglig spennvidde fra konstruksjon av elektroniske registreringsinstrument til biometri, fysiologi, atferdsstudier og evolusjonsteoretiske spørsmål.

Natur- og kulturlandskap

Naturen på Songli.

Store områder av Songlieiendommen har fått sitt særpreg gjennom menneskers påvirkning. Vi befinner oss i et kulturlandskap som på mange måter forringes om det ikke benyttes. Mange har uttalt at de synes det er trist når setervollene gror igjen. Den eneste måten å bevare seterlandskapet er ved fortsatt bruk gjennom beite eller slått. Bare på den måten kan vi bevare de åpne, menneskeskapte, setervollene. Songli forsøks-gård omfatter et vidt område, og en variert natur. Her er skoger, myrer, setervoller, fjell-landskap og vann. Variasjonen i rike og fattige vegetasjonstyper er stor, og det finnes mye stor og tett granskog. Sørvest i området er skogen dominert av furu, også i de frodige vegetasjonstypene. Overalt i terrenget finnes eldgamle furugadder. I Finnbuengenget og ved Grytdalsøyen står århundregamle trær og gir urskogspreget. Grønnhaugen kan betegnes som en attraksjon utenom det vanlige. Sognli Jaktklub plantet i sin tid fremmede treslag der. Sølvrana stikker seg mest ut, men du kan også se lercegran, edelgran, sibirsk furu og flere andre sorter.

Vern av Grytdalen.

"Flammene fra bålet strekker sine røde tunger mot stjerneklar natt i Grytdalen. Fra den mørke skogen omkring høres dalens egen sang – kronhjortens hese brøl utover de øde vidder. Slik har menn lyttet til ville dyrs kalling siden tidenes morgen. Utålmodig har de ventet på den første strime av dag. Dagen da veide-

Niendeklassinger ved Orkanger ungdomsskole fikk oppleve eventyret i Grytdalen under ekskursjon høsten 1998. (Foto Arnfinn Sætre, Avisa Sør-Trøndelag)

lykken skulle være god.

I 1961 starter diskusjonen om å verne Grytdalen noe som ender opp med den første fredningen i 1978 – Grytdalen landskapsvernområde på 16000 da.

Formålet med vernet var: "Å bevare et egenartet natur- og kulturlandskap, og å verne om et rikt dyreliv som har særlig interesse for vitenskapelig forskning."

Staten er grunneier i hele området.

Forvaltningsmyndigheten er tillagt Direktoratet for naturforvaltning, som har delegert denne til Fylkesmannen i Sør-Trøndelag.

Vernet i området ble utvidet 4. desember 1992 under betegnelsen Grytdalen naturreservat. 16000 da var allerede da vernet som landskapsvernområde. Vernestatusen ble endret for dette arealet, og i tillegg ble naturreservatet utvidet med 7100 da. Grytdalen er med sine 23 000 da et av landets største naturreservat.

Formålet med vernet var: "å bevare et barskogsområde som er typisk for naturtype i vestlige Trøndelag, med stor bredde i antall vegetasjonstyper".

I europeisk perspektiv har Norge et særskilt ansvar for å ivareta den kystnære granskogen i Midt-Norge. Granskogene her er svært oseanisk påvirket og en finner her arter av sopp, lav og moser som er sjeldne i hele Europa. Vern som naturreservat er en mye strengere landskapsvern. Landskapsvernet tar først og fremst sikte på å verne om kulturinteressene i et område og tillater større grad av inngrep enn vern som naturreservat.

I denne verneformen blir f.eks. skogen vernet mot menneskelige inngrep. Det er gjort tilføyelse om at det kun er tillatt med jakt på hjortevilt og rype. Grytdalen naturreservat omfatter mange små, navngitte lokaliteter som Hjortdalen, Skotthaugene, Grøndalen m.fl.

Utdrag av de bestemmelser som gjelder for reservatet:

1. Vegetasjonen, også døde busker og trær, er fredet mot skade og ødeleggelse. Det er forbudt å fjerne planter eller plantedeler fra reservatet. Nye plantearter må ikke innføres. Planting av trær er ikke tillatt.

2. Dyre- og fuglelivet, herunder reirplasser og hiområder, er fredet mot skade og ødeleggelse.

3. Tiltak som kan forandre naturmiljøet er ikke tillatt. F.eks oppføring av bygninger, hensetting av campingvogn, framføring av jordkabel, kloakkledning og luftledninger. Bygging av veier, planering og lagring av masse, drenering og annen form for tørrlegging. Forsøpling er forbudt.

4. Idrettsarrangement, jaktprøver og annen organisert bruk av naturreservatet er forbudt.

5. Motorisert ferdsel til lands og til vanns er forbudt. Start og landing med luftfartøy, herunder lavtflygning under 300 meter er forbudt.

6. Bruk av sykkel, hest og kjerre og ridning utenom eksisterende veier er forbudt.

Bestemmelsene er ikke til hinder for:

1. Gjennomføring av tiltak i oppsyns-, skjøtsels- og forvaltningsøyemed.

2. Sanking av bær og sopp.

3. Beiting som på vernetidspunktet. Beitetrykket kan reguleres av forvaltningsmyndighetene.

4. Fiske og jakt på hjortevilt og rype.

5. Vedlikehold av bygninger og anlegg som er i bruk på vernetidspunktet.

6. Sanking av tørrkvist og oppgjøring av bål.

Skogstruktur og botanikk.

I Songliområdet møtes kystens furuskoger og innlandets granskoger (24). De aller vestligste granskogene i Trøndelag med stort innslag av noen spesielle oceaniske lavararter betegnes som "boreal regnskog". I følge rapport om boreal regnskog i Midt-Norge ligger Songli akkurat ved sørgrensen for denne spesielle skogtypen (31).

Granskogen dominerer der det er god jord mens furuskogen kler de mer grunnlendte områdene. I liene ved Songsjøen og Våvatnet dominerer imidlertid furua også på de mer rike lokalitetene.

På skrinn jord vokser den vanlige kystfuruslogen der røsslyngen ofte dominerer, med innslag av de andre lyngartene som krekling, blokkebær og selvsagt tyttebær og blåbær.

Stor furu i Grytdalen.

På litt bedre mark kommer granskogen inn og med blåbær-typen som den vanligste. I midtre og nedre deler av liene vokser rikere skogstyper som storbregneskog og høgstaudeskog. Her dominerer storvokste urter som skogstorknebb, turt og tyrihjelms.

Granskogen i Drevlia og Kjørskaret er gode eksempler på granskog med innslag av store gamle furutrær. Innslaget av store gamle furuer i granskogen kan ha sammenheng at her var det furua som dominerte tidligere og at det ikke er så lenge siden grana etablerte seg for fullt i området. Grana er en relativt ung innvandrer som etablerte seg i Trøndelag østfra.

Det er store myrområder i Songliområdet. Det meste er fattige myrer med bjønnbrodd, rome, torvull, molte og røsslyng på tuene. Selv om det er fattigmyrene som er vanligst, finnes mindre rike myrer i nedkant av de frodige skogsliene. Her siger næringsrikt vann fra skogslia ut over myrene og her vokser rikmyrsartene myrsaulauk, gulstarr og klubbstarr.

Klima og Geologi.

Songli har vært drevet som nedbørstasjon siden 1908, og i perioden august 1971 til desember 1976 som klimastasjon. Årlig middeltemperatur i skoggrensa 2,9 grader c. Gjennomsnitt i den kaldeste måneden er - 6,1 grader c, i den varmeste 11,9.

Midlere årlig nedbør 1425 mm, mest om høsten, minst om sommeren.

Geologisk ligger området i det som kalles vestranden. Området ble utformet i forbindelse med den kaledonske fjellkjedefoldingen, og berggrunnen består hovedsakelig av gneisbergarter og krystallinske skifre. Det finnes også noe meta-arakose og kvartsgneis, biotittskifer og grønnstein. Skogen står for det meste på gammel bunnmorene av vekslende mektighet. En del rasmare i bratte partier.

Seterdrift og markaslått.

Gjennom seter og slåttebruk ble utmarka utnyttet. Seterbruket har røtter 2-3000 år tilbake i tiden. Et nett av setrer ble spredt i utmarka, og setrene ble "base" for høsting av naturen. På 1800-tallet var det 6600 gårdsbruk med setrer i Trøndelag. Mest intenst var seter- og slåttebruket omkring midten av 1800-tallet. Siden har utnyttingen av utmarkene gått tilbake. I 1939 var det 2900 gårder som hadde seter i drift. Seterområdene ble først og fremst brukt som sommerbeite for husdyr. Setervollene ble ryddet og gjødslet med husdyrgjødsel. Dette endret vegetasjonen på vollene, og produksjonen ble større enn på de øvrige

utmarksarealene. I midt-Norge var det tilgangen på vinterfor som begrenset husdyrholdet, og fram til for 100 år siden var det utmarkene som produserte mye av vinterforet.

Mange steder i Trøndelag pågikk markaslåtten til etter siste verdenskrig. Forskerne har derfor hatt god anledning til å studere slåttemarkenes vegetasjon og endringer etter slåttenes opphør, noe som er lettest å registrere gjennom gjengroing.

Før det ble vanlig å bruke kunstgjødsel var gressavlingen på gården langt mindre enn nå. Der det var produktive enger i utmark, kunne disse gi større avkastning enn de tørre leirbakkene hjemme på gården. Det var ikke alle bygder som hadde tilgang til så rikelig med eng i utmark som det som finnes i f.eks. Grytdalen og Bjørndalen. Bønder fra Melhus og Sundli hadde seter i Grønndalen, og i 1806 var det fire bønder fra Melhus som brukte halvparten av Bjørndalen til Seterdrift. Dette til tross for at veien var lang. Lengst i sør slo folket på Songli og andre Orkdalsbønder. Langs Bjørndalselva holdt Bjørndalsfolket til. Midt i dalen slo bønder fra Råbygda, og lengst i nord slo Snillfjordingene.

Mange av de faste bosettingene ble senere brukt som seter. Dette er beskrevet under omtalen av de enkelte brukene tidligere i dette notatet. Hullua var helt sentral i markaslåtten. En "Hullu" var opplåttet av rundtømmer og inneholdte et høyrom, brukt som soverom, og et "skjæle". Skjæle er den delen som ligger under takutstikket, og som fungerte som kjøkken. Benevnelsen "hulluvær" brukes også i dag, om kraftig regnvær i slåttestiden". Det var et yrende liv på de mange engslåttene inne i markene som nå tilhører

Driftsleder på Songli – Johan Andøl – foran en "hullu" (høylye) i nærheten av Åsetra i Bakslettet.

Songli. Myrer og enger ble slått fra juli, til snøen kom om høsten. Gresset ble oppbevart i "hulluer" eller satt i stakk. Slåttefolket sov også i "hulluene". Om vinteren ble høyet kjørt ned til gårdene på slede. Det var omtrent 50 ulike slåtteteiger i de områdene som nå er en del av Sognlieiendommen. De har ofte gårdsnavnet med endingen "slettet". Melås-slettet, Tung-slettet, Gangås-slettet i Skottlia. Andre kjente er Reitmoen, Andølsskottlia, Rovsmyrene, Rømmesslettet.

I et memorandum fra Thams i 1926, skriver han at slåttene på Våvassli og Nyseteren settes bort på 1/3 lott. Aaseteren, Auneseteren, Snillien og Stølen slås også på lott, likeså slårter på vestre ende av Våvatnet og Langlidalen. Videre at: "1/3 av slaatten paa Aaseteren, Auneseteren, Snillien og Stølen benyttes for forasje av hjort."

Jakt, fiske og ferdsel.

Songlieiendommen er såpass stor at den er tilgjengelig fra flere kanter. I sør ved Våvatnet ligger riksveg 714 og fylkesveg 301 med flere parkeringsmuligheter. I nord kommunevegen fra riksveg 714 opp Bergsdalen og videre bomvei til Auset og traktorvei/sti ca. 3 km til Snillia. Fra Fjellkjøsen kan en følge en låst bomvei ca. 2 km inn til eiendommen ved Bjørndalsområdet. Fra Songli går det en traktorvei 5 km nordover til Hjordalshytta. Fra denne veien går en sti til Bjørndalen og Svarttjønndalen. For turgåere – sommer som vinter – vil en finne alternative og fine turopplevelser på Songlieiendommen. Faktisk det meste av hva trøndernaturen har å by på. Mange velger høsten med brunstbrølene i Grytdalen som sin naturopplevelse. Det er viktig at dette foregår på en slik måte at det ikke blir forstyrrende for hjorten. For fiskeinteresserte er eiendommen tilgjengelig gjennom Orkdalsveiderens fiskekort. Orkdalsveideren er et samarbeidsorgan for grunneiere i Orkdal, og arbeider med forvaltning av utmarksressurser. Orkdalsveideren har et bredt og godt tilbud for sportsfiskere. Som en del av forvaltningen av eiendommen har Direktoratet vært en aktiv medhjelper og pådriver for etablering av Orkdalsveideren - for å bedre allmenhetens tilgjengelighet til fiske og friluftsliv.

Et felles fiskekort for Orkdal har bl.a. bidratt til dette. Songli forsøksgård er en stor rettighetshaver i denne organisasjonen og inngår som medlem med alle vann og elver med unntak av Songsjøen med innløpselv (forbeholdt forskningen) og østre del av Våvatnet der det p.g.a. drikkevannsforskriftene er fiskeforbud. Ørret og røye er de fiskesortene som er mest vanlig i området. Ellingårdstjern og Fjellskardstjern er rene røyetjern. For jaktinteresserte er tilbudet begrenset

i.o.m. at alt vilt i utgangspunktet er fredet på Songli. Unntak er gjort for en del frittliggende teiger i utkanten av eiendommen som inngår naturlig i andre hjorteviltforvaltninger /-vald. På deler av eiendommen foregår hjorteviltjakt i tilknytning til skolering av førstegangsjegere. Sør-Trøndelag- og Orkdal jeger og fiskeforening - som er ansvarlig for jegerskolen - gir her et praktisk og teoretisk tilbud til førstegangsjegere – som omhandler alle faser ved jakta som for eksempel forberedelse, sikkerhet, ordregiving, utøvelse av human jakt, slaktning og kjøttbehandling. Jakt utøves ikke i de mest sentrale deler av Grytdalen.

Bever i Songlivassdragene.

Sommeren 2002 kunne vi lese i lokalavisa Sør-Trøndelag, at bever bygde demning i Sandåa. Kjører du til Songlia, ser du en stor demning like ved brua over Sandåa. Det er sett tre bevre ved demningen i år.

Bevern er en arti fyr, og mange synes det er hyggelig at denne karen har tilhold i vassdraga.

I 1920 gjorde Christian Thams et forsøk på å sette ut bever ved Åmotstjønnna. Etterkommere spredte seg til andre deler av vassdraget. Utsettinga var for så vidt vellykket.

Distriktene her på sørsida av Trondheimsfjorden hadde ingen av disse egenartede dyra i forkant av utsettinga, selv om stedsnavn som Beverli med stor tydlighet forteller at beveren har hatt tilhold i Orkdalen tidligere. Siden ble beveren igjen borte, og i 1968 og -69 gjorde Emil Carlsen og Carl Brox nye forsøk på å sette ut bever. Også denne gangen så det ut til at beveren trivdes i vassdraget. I mange år kunne vi se beverhytta, og plukke med oss pinner som beveren hadde gnagd av. Det er en stor naturopplevelse å se hva denne tømmerhoggeren kan få til.

Utsetting av bever ved Åmotstjønnna rundt 1920.

Sagn og historier.

Kjerringspranget. Langt nord i området, ved Åsetra, skjærer Grytdalselva seg ned i fjellet og danner et juv. Spesielt de vestlige sidene i juvet er høye og loddrette. Dette kalles "Kjerringspranget". Det verserer flere historier om hvordan navnet har oppstått. En av disse bygger på en gammel historie om ei gardkjerring i Grytdalsøyen. Det hadde seg sånn at mannen hennes "for å lura" med tusa på Snillia. Kjerringa ble så svartsjuk at hun hoppet utfor stupet – derav kjerringspranget (7).

Det kan også forholde seg slik det er beskrevet i historien om "ravnens flukt" fra boka "i kronhjortens rike"- men da burde det kanskje hett Jentespranget ? : "...Plutselig steg en kald vind opp fra åssida og inn mellom furuleggene. Bengt begynte å skjelve. En iskald pust, som en likhand, tok tak innenfor skjorte-kragen og strøk nedover ryggen hans. Ravnens satt helt urørlig og stirret på ham. Plutselig var Bengt tilbake til barneårene igjen. Hva var det fuglen ville fortelle ham ?

Med ett kastet ravnens seg på vingene. Uten en lyd fløy den over furuskogen og forsvant ned i kløfta der elva gikk i kraftige stryk mot fossen. Bengt var igjen alene i skogen. Han ble stående en stund før han trakk pusten djupt og kastet børsa over skuldra. Det ble en kort jakt dag på Bengt. Han fikk ikke trollfuglen ut av hodet. Han ville hjem å se om noe hadde skjedd med hans egne. Den natta drømte Bengt at han falt utfor fossen i kjerringspranget. Det siste han hørte før det kalde vannet slukte ham, var ravnens skrik. Tre dager seinere ble liket av ei tjenestejente fra bygda funnet flytende i kulpen nedenfor fossen. Folk i bygda sa hun hadde forelsket seg i en odelsgutt. Men husmannsjenta var ikke godt parti, så gutten hadde giftet seg "stands-messig". Etter den dagen er klippen over fossen i Grytdalen kalt Kjerringspranget" (20).

Doktor Rolf Arnkvern, Orkanger – som var en kjent og avholdt person i Orkdalen – jaktet i sin tid i Grytdalen. En kveld forsøkte han å stille på en kronhjort og gikk seg fast på ei berghylle i Kjerringspranget. Mørket hadde da senket seg - og som han senere fortalte: "...jeg ble overrasket av mørket og veien jeg kom var utenkelig som returmulighet, slik at jeg måtte bare vente". Da det neste morgen ble såpass lyst at jeg kunne ta meg ut – så var det kun en vei ut av hylla, og det var samme veien jeg var kommet. Det ble en forferdelig langsom natt, gutt..." – hvilket det er ingen grunn til å betvile.

Utenriksminister Ihlen besøker Songli. Trygve Hansen – som var dattersønn til Nils Sognli i

Kjerringspranget i Grytdalen. Foto Landbruksforlaget

Nilsstuggu, mintes meget godt en episode da utenriksminister Ihlen gjestet Thams på Bårdshaug og Songli. Den gangen var det ikke bru over Orkla – mellom Orkanger og Gjølme, det var ferge som ble rodd/staket. Trygve arbeidet ved fergeleiet da Thams med sitt følge ble fraktet over elva. Turen videre til Songli skulle tilbakelegges på hesteryggen, og som Trygve sa: "...Episoden husker jeg som det var i går. Utenriksminister Ihlen var en liten, meget tykk mann med spisskjegg. Han hadde på seg en veldig sid kappe, og skulle ri en fjording. Men han var ingen rytter – åh du verden for et strev å få han opp på hesten ! Da han var vel plassert på hesteryggen, så presterte han å falle av med det sammen. Da brummet Thamsen: "hvordan skal dette gå – og vi som skal helt til Songli ?" Spørsmålet var nok berettiget for hele rideturen på vel 1,5 mil gjensto.

"Mannholet" ved Langli.

Sørvest for Våvatnet – helt mot Songlieiendommens sørligste grense ligger Langli og "Mannholet". Selve "Mannholet" er en dyp bekkedal – som har skåret seg ned i fjellet, like vest for gårdstuftene og like utenfor Songlis eiendoms grense. Gården ble brått fraflyttet rundt 1680. Fraflyttingen er knyttet til en spesiell historie eller sagn som fortsatt er levende og som har fulgt eiendommen med en viss uhygge opp gjennom årene. Noen dokumentasjon ut over fraflyttingen finnes ikke:

" I gammel tid gjekk en ferdselsåre/sti forbi Langli. Og Langli var første boplassen ferdafolk kom til etter fjellovergangen mot Ytre Snillfjord. Det var også vanlig at en og annen kramkar rak denne vegen. Men det som var litt uvanlig og merkelig var at enkelte av disse kramkarene spurtes ikke mer – de ble borte. De siste som bodde på Langli skal ha vært to kvinnfolk – mor og datter. Karene var i krigen. Damene klarte seg bra – noe folk undret seg over, og en mistanke begynte å gro. Kunne dette settes i forbindelse med de savnede kramkarer?. Mistanken var såpass sterk at en uredd kar vart sendt for å undersøke dette. Han drog i vei som "kramkar", kom frem til Langli på kvelden og ba om natteløst. Dette fikk han. Før han la seg – mens damene såg på, satte han seg til å telle sin pengebeholdning. "Kramkaren" hadde blitt anvist et soverom. I senga la han en vevbolt og ordnet det slik at det såg ut som det låg folk der. Selv stilte han seg "bak" døra for å vente på at noe skulle skje. En stund etter at huset hadde falt til ro fikk han besøk. Damene kom forsiktig stiltrende inn i rommet, frem til senga og hogg med øks mot "han" som låg og sov i senga. Med dette fikk man en bekreftelse på at det var en "ekstra inntektskilde" på Langli. Damene ble pågrepet og stilt for retten i Todalen. Det sies at skinnfell med synlige spor av øksehugg ble ført som bevismaterie. Damene ble avrettet enten på Hitra eller Sluppen. Videre sies det at likene av de savnede kramkarene ble gjemt i den steinete og ufremkommelige bekkdalen som siden er blitt hetende "Mannholet" (7).

Sannhetsgehalten i ovennevnte blir det opp til den enkelte å vurdere. En del mystikk har siden fulgt stedet og det merkelige var at de ikke fikk hestene til å stå rolig ved et bestemt sted ved bekken. Dette har flere voksne, aktede og navngitte mannfolk vært utsatt for i forbindelse med hestetransport fra Langlidalen. Grunnen til dette har sannsynligvis en naturlig forklaring. Det er en kjent sak at hester reagerer på enkelte grunnforhold skjult i bakken. Men grunnen til dette er "i bunn og grunn" verre å begrunne.

Kattuglkongen og kattugla. Nede i lia nord for Kattuglfjellet og øst for Kringlåthaugen bodde et par i en liten stue. Disse gjekk under navnene "Kattuglkongen" og "Kattugla". Personene er for lengst døde men navnene lever fortsatt hos bygdefolket. Nærmere kommunegrensa – enn tilfellet var med stua til dette paret – er det vanskelig å komme. Da den siste av de to døde ble det "krangel" mellom kommunene Statsbygd (Ingdalen) og Børsea (Geitastrand) om hvem som skulle bekoste begravelsen. Pipa eller trappa låg i en kommune mens den dodes seng låg i

den andre kommunen. Kommunene kom frem til et kompromiss om å dele kostnadene. Grensetvister har forekommet til alle tider og årsak eller begrunnelse kan være høyst varierende.

Sølvskatten i Kringlothaugen. Sagnet er vel kjent og omtalt både i tale og skrift. Det har også vært gravd etter sølvskatten. Men Kringlothaugen har bevart sin hemmelighet. Toppen av Kringlothaugen ligger nordøst for Svarttjønndalen i det punkt der kommunegrensa mellom Orkdal og Agdenes tilstøter Songli for så å falle sammen med Songligrensa videre nordover. Sølvskatten ligger i Ingdalsmarka d.v.s Agdenessiden av Kringlothaugen. Grunnlaget for sagnet er troverdig nok : De to gauldalinge - Iver Israelsen Melhus og Anders Monsen Jagtøyen - begge fra Melhus - inngikk i 1806 - en overenskomst med eieren av Ingdalsgodset. De skulle overta - på leiebasis - den del av utmarka under Moens gård som Ingdalsgodset eide. Dette gjorde de for å kunne ha krøtter på beite der sommer og høst.

Etter overenskomsten hadde de også rett til å hogge tømmer til oppsett av seterhus på stedet.

Det er fortalt at de to hadde mer enn sine egne besetninger med når de sommers dag dro den lange veien til Ingdalsmarken. Også besetninger fra nabo-gårdene i bygda fulgte med. Det var således store drifter som årlig kom til Austvass-sætra og Kattuglmoen.

Men så kom krigsårene 1808 – 1809, og all ungdom som var tjenestedyktig ble sendt til grenseområdene. Folket i bygdelagene var redd for en invasjon av fiendtlige soldater og for at det ville gå likedan som da general Armfeldt i 1718 herjet i distriktene bl.a. i Buvika, Børsea og bygdene oppover Gauldalen. Derfor gjaldt det i tide å samle de skattene av penger, sølvsa-ker og smykker man hadde for å gjemme dem på et sikkert sted. Slik ble det til at melhusbøndene som setret i de øde Ingdalsskogene tok med seg store verdier dit for å gjemme. Det er sagt at verdisakene ble lagt i kopperkjeler som opprinnelig bruktes til å frakte ostene i, da de flyttet heim med buskaper om høsten.

Kjelen(e) med verdisakene ble lagt i en steinur ved Kringlothaugen. Når krigsåra var over – kunne ikke stedet påvises – om det skyldtes dødsfall er ikke nevnt, men sikkert er det at de som eide skattene aldri fant igjen stedet, tross iherdig leting i lange tider." (7)

Finn-Jonas og Grytdalsbjørnene. ".....jakta foregikk ute mot Austvasslifjellet i 1879, og det ble gjort stor stas på Jonas både i aviser og ellers, så han i sin fattigdom kunne føle seg som prinsen i eventyret. Jonas kunne si: "Sætt tæ gut, så ska æ fortæl om pjønnan mine!". Denne jakta var meget dramatisk, og

kjent av de fleste, men det var nå Finn-Sofias nærvær og "Stallo", hunden hans, som reddet situasjonen. Jonas skal selv ha fortalt at det var tre bjørner og han kalte dem vettlen, bingsa og farren. Da Finn-Jonas skjøt vettlen gikk bingsa til angrep på Finn-Sofia, men hun var ikke kleinere enn at hun tok haggelskvætta hans Jonas som hun bar på og slengte ladningen i synet på bjørnen, - slik at da Jonas kom til, ble den et lett bytte for ham. Da var det storbjørnen, - "farren", kom til og kampen begynte..... Nå var bjørn borte fra markene, og hadde trolig sitt å si til at hjorten begynte å bli mer tallrik i traktene. Finn Jonas var også blant de første som skjøt hjort i Songlimarka. Det fortelles at han hadde liten forståelse for fredningsbestemmelserne, og at denne hjorten ble skutt på "ei otid", som var hans eget uttrykk" (10).

Avskjedsdikt til Skottlien. Diktet er skrevet av Johan Gjønnes (Oldefar til Fylkesmann og tidligere Landbruksminister Kåre Gjønnes) sommeren 1923 på siste turen - i lag med broren, til tuftene etter familiens sæter som da var solgt til Thams. Vi vet ikke om Johan var noen aktiv lyriker, men det var hans datter Oline Gjønnes. Hun har etterlatt seg mange fine dikt fra lokalmiljøet bl.a. "Orkdalsangen". Dette avskjedsdiktet av Johan Gjønnes gir oss et innblikk i sæterlivet den gang - og ikke minst hvilke følelser som var knyttet til eiendommen. Om eiendommen selges så ligger fortsatt mye av sjela igjen der. Diktet får stå som en avslutning på dette DN-notatet om Songli :

Aa - den deiligste plett på vor jord
fikk jeg se da til sæters jeg for.
For aldri jeg såg deg så fager og skjønn.
Jeg tenkte - er jeg våken, eller er det en drøm.

Ja - det rullet opp minner i rad
da jeg oppe på tomtene satt.
Her har jeg så mang en gang strevet meg trett.
Her fikk jeg så mang en gang spise meg mett.

Aa - nu hører jeg bjellenes klang.
Aa - nu hører jeg jeternes sang.
Han John og han Edvard hører jeg best,
det ljomer i fjellet i øst og i vest.

Ja- nu synes jeg se kjære mor,
når hun dekker det runde lille bord.
Ett fat og to skåler - til en liten flokk,
ei plassen tillater at hver har sin kopp.

Aa- så deilig en mat som vi får
av det beste som huset formår.
Litt rømmegrøt på grøten, det smaker så gått,
for mor - nei hun brukte det aldri no flått.

Og nu synes jeg se kjære far -
når han oppover bakkene drar,
med ljaen på nakken – på foten så lett
det så nesten ut som han aldri gik trett.

Min hustru jeg minnes især -
og så barna - hver enkelt så kjær.
I fellesskap strevet vi dagen lang,
mens gauken å rypa og fjeldljoa sang.

Og de kjære naboene der,
Jo og Siri å gutan med fler.
Så koselig vi hadde det så mang en gang,
jeg synes jeg hører når Jo gik og sang.

Aa - du skjønneste sted på vår jord,
der hvor ingen nu lenger bor.
"Farvell! For nu ser jeg deg aldri mer".
Forkrenkeligheten nu skildret er her.

Vedlegg

Litteraturliste og kildehenvisninger

- (1) Rygh: "Norske Gaardsnavn", 1901.
- (2) St.meld. nr. 62 1960 / 61.
- (3) Songli forsøksgård. Leiekontrakt mellom Statsbygg og DN datert 8. januar 2002.
- (4) Songli forsøksgård. Rapport fra befarings utmarksbebyggelse. Statsbygg 1997.
- (5) Melås, Ivar: "Songlia". Orkdal historielag. Årbok for orkdal 2000.
- (6) Rød, Per O.: "Grytdalen". Geitastrandboka. Orkdal kommune 1979.
- (7) Carlsen, Emil M.: "Grytdalen - Sagn og historier".
- (8) Bonvik, Svein: "Korsvegen".
- (9) Carlsen, Emil M.: "Bjørndalen - litt om folket som bodde der" .
- (10) Carlsen, Emil M.: "No skoill fjella vore foill tå bjønn". Avisa Sør-Trøndelag. 1958.
- (11) Carlsen, Emil M.: "Grytdalstraktene fra gammel tid"
- (12) Carlsen, Emil M.: "Sognli jaktklub"
- (13) Snekvik, Per - Hoff, Finn – Halsetrønning, Steve: I Kronhjortens rike. LF 2000.
- (14) Andøl, Johan: "Tynsetodden ved Våvatnet".
- (15) Carlsen, Emil M.: "Fra bilismens barndom". Orkdal historielag. Årbok 1977.
- (16) Reiersen, Elsa: "Dynastiet Thams". Orkdal historielag. Årbok 1987.
- (17) Strand, Rolf S.: "Treskjærer Per Olsen Håkkolås. Orkdal historielag. Årbok 1992.
- (18) Thunestvedt, R.H.: "instruks Sognli jaktklub". Orkdal historielag. Årbok 1997.
- (19) Tokle, Bjørn: "Arkitekten, gründeren og verdensmannen Christian Thams"
- (20) Røhme, J.: "Der kronhjorten brøler". Orkdal historielag. Årbok 1995.
- (21) Thunestvedt, R.H.: "Sognli jaktklub A/S". Orkdal historielag. Årbok 1993.
- (22) Andøl, Johan: "L`aiglon (ørningen). Orkdal historielag. Årbok 2001.
- (23) Skrondal, A.: Orkdalsboka. Orkdal kommune 1979.
- (24) Angell-Petersen, I.: "Inventering av verneverdig barskog i Sør-Trøndelag" . Økoforskrapport 1988.
- (25) Carlsen, E. M.: "Klemet Brødlien". Orkdal historielag. Årbok 1997.
- (26) Carlsen, E. M.: "Sognlibeveren". Avisa Sør-Trøndelag 29.9.1953
- (27) Carlsen, E. M.: "Skogen har sust". Avisa Sør-Trøndelag 13.5.1976.
- (28) Carlsen, E. M. : "Sognli jaktklub"
- (29) Skavhaug, Svein: "Songli forsøksgård". Manus til "historikk om DN". 2002.
- (30) Fossum, Tore: "Gevirer fra Songli forsøksgård som depositum til norsk Skogbruksmuseum". Brev av 15. 11. 1968. Elverum.
- (31) DN-rapport 1997 – 2
- (32) Ekstrarettprotokoll nr.1. 1765 – 1810. side 15b.
- (33) Skogselskapets jubileumsbok 1899-1999
- (34) Et historisk dokument om skogen og trebruken i Sør-Trøndelag. 1997.
- (35) Opplysninger fra Skogbruksmuseet, Elverum.

DN-notat oversikt

2000

2000-1:	FoU-seminar. Konsekvenser av vindkraft for det biologiske mangfoldet	50,-
2000-2:	Kalking i vann og vassdrag. Overvåking av større prosjekter 1999	50,-
2000-3:	Miljømål for norsk oppdrettsnæring. Resultatrapport for 1999.	50,-
2000-3b:	Environmental objectives for Norwegian aquaculture. Report on results achieved in 1999	50,-
2000-4:	Nr. ikke i bruk	
2000-5:	Veileder for kartproduksjon – tema biologisk mangfold	50,-
2000-6:	Report from the first meeting of the International Contact Forum on Habitat Conservation in the Barents Region	50,-
2000-7:	Handel med truede arter. Sjekkliste for CITES	internettutgave

2001

2001-1:	Terrengkalkingsprosjektet – årsrapporter 1998 og 1999. Terrengkalking for å avgifte surt overflatevann.	50,-
2001-2:	Kalking i vann og vassdrag. Overvåking av større prosjekter 2000	50,-
2001-3:	Vandringer og vekst av laks, sjøaure og sjørøye fra Snefjordvassdraget i Finnmark, Målselva og Vardneselva i Troms, og oppdrett av laks	50,-
2001-4:	Terrengkalkingsprosjektet – Årsrapport 2000. Terrengkalking for å avgifte surt overflatevann	50,-
2001-5:	Friluftsliv i mulighetenes land. Landskonferanse Friluftsliv. Trondheim 6. - 8. juni 2001	50,-

2002

2002-1:	Kalking i vann og vassdrag. Effektkontroll av større prosjekter 2001	50,-
2002-2:	Villaksseminaret 2001. Lærdal 4.-5.september 2001. Gyrodactylus salaris – kveletak på laksen?	50,-
2002-3:	Fisketrapper i Norge	50,-

2003

2003-1:	Handel med truede arter – sjekkliste for CITES	internettutgave
2003-2:	Terrengkalkingsprosjektet – Årsrapport 2001. Terrengkalking for å avgifte surt overflatevann	50,-
2003-3:	Kalking i vann og vassdrag - Effektkontroll av større prosjekter 2002	50,-
2003-4:	Historien om Songli	50,-

Utredning er utarbeidet av andre på oppdrag av DN eller i et samarbeid med DN. Innholdet har karakter av råd til DN.

Rapport er utarbeidet av DN, og gir uttrykk for direktoratets forslag eller standpunkter.

Notat er enklere oversikter, sammenstillinger, referater og lignende.

Håndbok gir veiledning og konkrete råd om forvaltning av naturen, som regel til bruk for lokale forvaltningsorganer

Temahefte gir en popularisert framstilling av et tema.

Mer info:
www.dirnat.no/publikasjoner

Direktoratet for naturforvaltning (DN) er det sentrale, utøvende og rådgivende forvaltningsorganet innenfor bevaring av biologisk mangfold og friluftsliv og bruk av naturressurser i Norge. DN ble opprettet i 1985 og er underlagt Miljøverndepartementet.

Myndigheten til å forvalte naturressurser er gitt gjennom ulike lover og forskrifter. Utover lovbestemte oppgaver har direktoratet også ansvar for å identifisere, forebygge og løse miljøproblemer ved samarbeid, rådgivning og informasjon overfor andre myndigheter og grupper i befolkningen.

Statsbygg er statens sentrale rådgiver i bygge- og eiendomsaker, byggherre, eiendomsforvalter og eiendomsutvikler.

Statsbygg har ca. 650 medarbeidere og hovedkontor i Oslo og regionkontorer i Oslo, Porsgrunn, Bergen, Trondheim og Tromsø.

Statsbygg er Norges største eiendomsforvalter i statlig sivil sektor og forvalter til sammen 2,1 millioner kvadratmeter bygningsareal. Eiendomsmassen består blant annet av høyskoler, kulturbygg, nasjonale minnesmerker, kongelige eiendommer og spesialbygg over hele landet, samt ambassader og embetsboliger i utlandet.

Direktoratet for
naturforvaltning

7485 Trondheim Telefon: 73 58 05 00 Telefaks: 73 58 05 01 www.dirnat.no

Statsbygg Midt-Norge
Prinsensgt. 39. Postboks 4433 Hospitalsløkkan, 7418 Trondheim
E-mail: postmottak.EM@statsbygg.no
Internett: www.statsbygg.no